

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
UNIVERZITETNI ŠTUDIJSKI PROGRAM TEOLOŠKI IN RELIGIJSKI
ŠTUDIJI

Eva Žaberl

ETIČNI TEMELJI POLITIČNIH STRANK
NA SLOVENSLEM

DIPLOMSKO DELO

Mentor: izr. prof. dr. Janez Štuhec

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojemu mentorju, družini in najbližjim za podporo in potrpežljivost.

SEZNAM KRATIC

- DEMOS – Demokratična opozicija Slovenije
- DeSUS – Demokratična stranka upokojencev Slovenije
- DPO – Družbenopolitična organizacija
- JLA – Jugoslovanska ljudska armada
- LS – Liberalna stranka
- LDS – Liberalno demokratska stranka
- LDS – Liberalna demokracija Slovenije
- NBJ – Narodna banka Jugoslavije
- NSi – Nova Slovenija – krščanski demokrati
- RS – Republika Slovenije
- RS TO – Teritorialna obramba Republike Slovenije
- SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavije
- SD – Socialni demokrati
- SDP – Stranka demokratične prenove
- SDS – Slovenska demokratska stranka
- SDSS – Socialdemokratska stranka Slovenije
- SDV – Služba državne varnosti
- SDZ – Slovenska demokratična zveza
- SDZS – Socialdemokratska zveza Slovenije
- SKD – Slovenski krščanski demokrati
- SKSG – Slovensko krščansko socialno gibanje
- SKZ – Slovenska kmečka zveza
- SKZ – LS – Slovenska kmečka zveza – ljudska stranka

SLS – Slovenska ljudska stranka
SMC – Stranka modrega centra
SOPS – Slovensko obrtniški-podjetniška stranka
SOS – Slovenska obrtniška stranka
SRS – Suverena republika Slovenije
SSKJ – Slovenski slovar knjižnega jezika
SSS – Socialistična stranka Slovenije
SZDL – Socialistična zveza delovnega ljudstva
SZS - Socialistična zveza Slovenije
TO – Teritorialna obramba
ZIPS – Zakon o registraciji istospolne skupnosti
ZKJ – Zveza komunistov Jugoslavije
ZKS – Zveza komunistov Slovenije
ZKS SDP – Zveza komunistov Slovenije – Stranka demokratične prenovе
ZL – Združena levica
ZSKM – Zveza slovenske kmečke mladine
ZS – Zeleni Slovenije
ZSMS – Zveza socialistične mladine Slovenije

KAZALO

ZAHVALA	II
SEZNAM KRATIC	III
KAZALO	V
UVOD	1
1. KAKO SE PREPLETATA ETIKA IN POLITIKA	2
1.1 Etika	2
1.2 Politika	3
1.3 Človek	5
1.4 Razmerje med etiko in politiko	7
1.5 Vloga političnih strank	9
1.6 Vloga Cerkev v politiki	10
2. POLITIČNE STRANKE V SLOVENIJI – OB OSAMOSVOJITVI IN DANES	11
2.1 Vloga političnih strank v procesu osamosvojitve	11
2.2 Od političnih organizacij do strankarskih zvez	19
2.2.1 Slovenska kmečka zveza	19
2.2.2 Slovenska demokratična zveza	20
2.2.3 Socialdemokratska zveza Slovenije	20
2.2.4 Zeleni Slovenije	20
2.2.5 Slovenski krščanski demokrati	21
2.2.6 Slovenska obrtniška stranka	21
2.2.7 Sivi panterji	22
2.2.8 Zveza socialistične mladine	22
2.2.9 Socialistična zveza delovnega ljudstva	22
2.2.10 Zveza komunistov Slovenije	23

2.2.11 Združitev v DEMOS	23
2.3 Razvoj političnih strank	24
2.3.1 Slovenska demokratska stranka	25
2.3.2 Slovenska ljudska stranka	26
2.3.3 Nova Slovenija – krščanski demokrati	27
2.3.4 Stranka modrega centra	29
2.3.5 Socialni demokrati.....	30
3 UTEMELJEVANJE ETIČNIH TEMELJEV POLITIČNIH STRANK NA PODLAGI DRUŽINSKEGA ZAKONIKA.....	32
3.1 Etična presoja družinskega zakonika	32
3.2 Zgodovina družinskega zakonika v Sloveniji	33
3.3 Utemeljevanje etičnih temeljev političnih strank na podlagi podpore družinskemu zakoniku	35
3.3.1 Slovenska demokratska stranka	35
3.3.2 Slovenska ljudska stranka	36
3.3.3 Nova Slovenija – krščanski demokrati.....	37
3.3.4 Stranka modrega centra	38
3.3.5 Socialni demokrati.....	39
SKLEP.....	41
POVZETEK	42
SUMMARY	43
REFERENCE.....	44

UVOD

Kakšne etične temelje imajo tiste politične stranke, ki so danes na oblasti? To diplomsko delo obravnava vlogo političnih strank v naši državi in etiko političnih strank. Namen dela je raziskati njihovo etiko v teoriji in praksi.

V prvem poglavju bomo podrobno opredelili pojma etika in politika ter ju povezali na ravni osebe. S tem želimo pokazati njuno povezavo. V nadaljevanju se bomo posvetili analizi političnih strank. Pri tem bomo najprej pojasnili njihov nastanek pri nas in njihovo vlogo pri osamosvajanju Slovenije. Predstavili bomo politične stranke, ki so aktivne danes. Iz njihovih volilnih programov bomo izluščili njihove etične temelje in etično usmerjenost, ki jih bomo analizirali v tretjem poglavju ter jih preverili na osnovi njihovih stališč do novosti glede družinskega zakonika. Družinski zakonik je tema, ki že desetletje razdvaja ljudstvo, zato se nam zdi primerna za analizo strankarskih etičnih temeljev. Zanima nas, ali stranke vztrajajo pri svojih etičnih načelih tudi v praksi.

Cilj diplomskega dela je predstaviti, katera etična načela zagovarja določena stranka in kakšen je njihov pogled na človeka. Nadalje želimo predstaviti usmeritev strank in njihovo upoštevanje teh usmeritev v praksi.

1. KAKO SE PREPLETATA ETIKA IN POLITIKA

1.1 Etika in morala

Po SSKJ-ju je etika v prvem pomenu besede filozofska disciplina, ki obravnava merila človeškega hotenja ter ravnanja glede na dobro in zlo, v drugem pomenu besede pa se uporablja s prilastkom in označuje moralna načela, norme in ravnanja v določenem poklicu (SSKJ 2014). Podrobnejši opis najdemo v Velikem slovarju tujk. Beseda etika izhaja iz grške besede *ethiko* (*ethos*), kar pomeni nprav, običaj. Obravnava načela pravilnega in dobrega, moralnega življenja, t. i. sistem načel o npravnih dolžnostih, ki jih imajo ljudje do družbe, družine itd. Drugi pomen (podobno kot po SSKJ-ju) zajema moralna načela, norme in ravnanja v določenem poklicu (Veliki slovar tujk 2002). V Slovarju tujk je beseda etika opredeljena kot »1. npravoslovje, nauk o npravnosti (o bistvu, razvojnih zakonih in družbeni vlogi npravnosti; za utemeljitelja etike velja Sokrat), 2. celotnost načel o npravnih dolžnostih ljudi (o dolžnostih do družbe, družine, sočloveka ...)« (Slovar tujk 1997). Etimološki slovar etiko označi kot nauk o dobrem in zlu. Je tujka, ki je prevzeta (eventualno prek nem. *Ethik*, *ethisch*) iz lat. (res) *ethica*, (kar je izposojeno iz gr. ta *ethika* 'etika, naravoslovje', to je prek prid. *ehikos* 'ki zadeva značaj, moralo, nprav' izpeljano iz gr. *ethos* 'navada, šega, običaj, značaj življenjski nazori). (Etimološki slovar 2003).

Etika ima torej dve veji. Poznamo teoretično in aplikativno etiko. Teoretično etiko lahko razumemo kot filozofsko presojanje moralnih vrednot. Te so del vsake družbe in na zavedni ali nezavedni ravni usmerjajo njeno kolektivno delovanje, pri tem pa se prilagajajo družbi ali posamezniku (glede na filozofska, religijska, kulturna in ostala prepričanja). Predstavljena so kot tista, ki presojajo, kaj je dobro in kaj zlo, hkrati pa vplivajo tudi na človekovo svobodo. Življenje po moralnih normah postane individualna odločitev vsakega posameznika, zaradi česar ta nosi odgovornost za svoja dejanja. Ob

vsem tem je morala preprosto tista, ki zajema skupek temeljnih meril, kaj je v določeni družbi dobro in kaj slabo. Hkrati jo zaznamuje občutek dolžnosti vsakega posameznika. Njen cilj je moralno dobro, krepostno življenje (Petkovšek 2009). Etika je tista, ki postavlja merila obnašanja in dejanj, da bodo ta dobra tako za posameznika kot skupnost. Morala pa je normativen sistem, ki sledi etičnemu kriteriju integritete in dostojanstva človeške osebe. »Moralen (*moralis*) je tisti, ki je značajan, nraven, npravstven, etičen« (Saje 2009). Morala je vrednost osebnega dejanja, pri čemer ne gre zanemariti pomembnosti osebe, ki dejanje izvaja. Je dolžnost vsakega posameznika in je neprenosljiva, pri čemer so temeljne vrednote obče veljavne (Saje 2009).

Aplikativna etika je pridobila na pomenu v 20. stoletju. Njena narava je orientacijska. Praktična veja etike je tista, ki zadeva teoretičen razmislek in antropologijo, pri tem pa predznak »praktična« označuje zgolj osredotočenost na prakso, in ne nasprotja »teoretični« etiki (kot moralni filozofiji). Aplikativna etika ima vedno večjo vlogo v političnem udejstvovanju, saj označuje pripravljenost prevzeti odgovornost v političnih vprašanjih (Mlinar 2009).

Etika je torej filozofska veda, ki razlikuje med dobrim in slabim. Predpostavlja človekovo svobodo, zadeva pa človekovo življenje in dobrobit. Vključuje moralo, usmerjena pa je v skupno dobro. Je prilagodljiva glede na okolje, kulturo in življenjske navade posameznika.

1.2 Politika

Pojem politika težko razložimo zgolj z analizo enega vidika. Beseda je izpeljana iz grške besede »*polis*«, ki označuje mesto ali mestno državo, in besede »*polites*«, kar pomeni državljani, meščani ali rojaki (Štuhec 2009). Po SSKJ-ju je prvi pomen besede politika »urejanje družbenih razmer, odločanje o njih s pomočjo države in njenih

organov« (SSKJ 2014), v nadaljevanju pa zajema tudi delovanje političnih strank in njihov medsebojni boj za oblast, urejanje odnosov med državami ter urejanje razmer na določenih državnih področjih (SSKJ 2014). Politika je: »1. dejavnost državnih oblasti za ureditev družbe v najširšem smislu, temeljnega položaja človeka in družbenih skupin, institucij in odnosov med njimi, t. i. človekova tretja dimenzija; 2. načrtovanje in način upravljanja države, stranke; 3. dejavnost državnih oblasti na različnih področjih (zunanja ~, notranja ~, gospodarska ~); 4. splošna usmerjenost države, stranke; 5. dejavnost in odnosi države v mednarodnih razsežnostih, urejanje in vzdrževanje odnosov med državami; 6. nauk (spretnost) o upravljanju države in državnih zadev« (Veliki slovar tujk 2002). Beseda politika je prevzeta preko sodobnih evr. jezikov, nem. politik, frc. politique, ang. politics in lat. (ars) politica iz gr. politike (tekhne), (vsebuje ženski spol pridevnika politikos 'državen, javen, političen, državljanski', izpeljanega iz gr. polites 'državljan', polis 'mesto, mestna država') (Etimološki slovar 2003).

Leksikon politike jo razloži v širšem in ožjem pomenu. V ožjem pomenu govorimo o aktivnosti države oz. njenem delovanju. V širšem pomenu pa zadeva vsako »družbeno relevantno delovanje oz. funkcioniranje, ki ima za svoj smoter urejanje osnovnega socialnega položaja ljudi oz. družbenih grupacij« (Sruk 1995, 256). V različnih obdobjih in teorijah se povezuje z racionalnim delovanjem, ki teži k urejanju določene skupnosti ali njenih elementov, z nasilnim vsiljevanjem volje političnega subjekta nasproti odporu volje drugih, z institucijami, ki predpostavljajo pravilnost političnega delovanja (katerih običajno ravnanje ni povezano izključno z voljo posameznika), z državo kot ključno institucijo politike, z možnostjo oblikovanja in zastopanja interesov ter z zavestnim ustvarjanjem zgodovine.

Definicija politike je umetnost možnega in relativnega. Sorge govori o Politiki z veliko in politiki z malo začetnico. Takšno poimenovanje poudarja razliko med profesionalno vejo politike in politiko, ki označuje vsakdanje življenje državljanov neke države in njihovo samostojno organiziranje (Sorge 1994).

Sruk politiko v ožjem pomenu označi kot tisto, ki zadeva delovanje države, pa tudi vse tiste dejavnosti, ki so na njo naravnane. V širšem pomenu besede pa politika predstavlja

vso delovanje, ki je naravnano na družbeno korist (npr. urejanje socialnega položaja posameznikov ali skupin). Tako poznamo politiko na različnih družbenih ravneh, in sicer v določeni družbi (državi), na meddržavni ali mednarodni ravni (Sruk 1995, 256).

Beseda politika torej izvira iz grškega jezika. Označevala je mesto, mestno državo. Je tehnologija vladanja, način urejanja (in z njim povezane dejavnosti) sistematike na lokalni ali globalni ravni. Je aktivnost, povezana z delovanjem države ali njenih državljanov. Politika je umetnost možnega in relativnega.

1.3 Človek

Po SSKJ-ju je človek bitje, ki je sposobno misliti in govoriti (SSKJ). Skozi stoletja se je pogled na človeka spreminjal. Odločilni dejavniki za razumevanje človeka (in za pojmovanje sveta) danes so filozofija, krščanstvo in znanost, skozi vsakdanjo izkušnjo. Pogled na človeka skozi zgodovino so zaznamovali umetnost, filozofija, znanost, judovstvo, krščanstvo in rimski pravni red (Juhant 2006).

V Svetem pismu je osnovna značilnost pojmovanja človeka ustvarjenost od Boga po božji podobi (in njegova povezanost z njim). Če človek živi po načelih zaveze, se kot človek uresničuje. Ta podoba pa vključuje tudi zavest o človekovi nepopolnosti in omejenosti (iz česar sledi prošnja po odrešenju). Nova zaveza ta odnos nadgradi in ga še bolj usmeri na osebo, kar prinese individualni pogled na odgovornost osebe (do drugih). Judovsko-krščansko izročilo je zaznamovano z verovanjem (odnosom z Bogom).

Pri Grkih osnoven pojem o človeku sloni na kozmičnem redu, kjer vlada božja pravičnost, ki si jo s časom lahko prisvoji tudi človek. Človek je pomanjkljivo bitje.

Poudarjena je njegova usodnost in tragičnost. Vsebuje samouresničenje človeka (doseči grški ideal – biti najlepši, najboljši ...). Pri Aristotelu je večplasten: dušo, ki je forma telesa, sestavljajo vegetativna, animalična in umska plast. Človek je zavezan k etičnosti in skupnemu dobremu, kar kasneje poudarjajo tudi stoiki.

Srednjeveška podoba človeka predstavlja združitev prvin Jeruzalema, Aten in Rima. Avguštín poudarja osebnost, nagnjenost k iztirjenju in zmožnost vrniti se k sebi. V gnozi se pojavi dualizem – telo in duša. Akvinski prevzema Aristotelove prvine pojmovanja in jih poveže s krščanstvom. Človek ima umske sposobnosti, na podlagi katerih ima možnost urediti samega sebe (etika) in skupnost (politika).

Novi vek kot posledico znanstvenih odkritij v središče postavi človeka in poudari njegovo subjektivnost. Okrepi se njegova samozavest. Pozitivistično mišljenje je spodbudilo usmerjenost v naravo in dalo osnovo za razvojno teorijo Charlesa Darwina. Zagovarja razvoj vsega živega iz prvotne oblike življenja. Henry Huxley poudarja, da morala ni na strani razvoja, vsi etični procesi pa izhajajo iz samega naravnega razvoja in prilagajanja živih bitij. Hkrati Darwinova teorija nudi drugo osnovo marksizmom. Marx, Engeles in Lenin so utemeljitelji dialektičnega materializma. Resničnost si prizadevajo razložiti na popolnoma novih temeljih ter pojasniti z naravno in družbeno dialektiko sprememb po svetu. Sprejeli so materialistično podlago človeka, njegovo čutno-zaznavno pogojenost. Po Marxu je človek plod družbenoekonomskih zakonitosti. Eksistencializem (Nietzsche) poudarja voljo do življenja (človekovo prizadevanje), človekov stalni boj za prvinskost. Heidegger eksistencializem preusmerja preko eksistence nazaj k človekovi biti. To je bit konkretnega eksistirajočega človeka. Kot tak je človek konkretno dejavnostno bitje (personalizem) (Juhant 2006). Personalizem zavzema tudi krščanski nazor o človeku. Izhaja iz misli o človekovem dostojanstvu, vsak posameznik je bitje absolutne vrednote. Sam sebi je smisel in utemeljitev svojega bivanja. Človek je oseba – posameznik, ki se izpopolnjuje v odnosu z drugim (Stres 1991, 36–39).

Tako novi vek pripelje do podobe individualizma. Človek v svoji najgloblji naravi je posameznik, neodvisen od drugih, a se je v lastno korist odločil živeti z drugim. Ta drugi je tu povsem odveč in ogroža lastno samostojnost. Tako individualizem pripelje do liberalizma, kjer človekova svoboda postane najvišja vrednota. V političnem smislu je ta značilen predvsem za desnico, kjer politične stranke zmanjšujejo družbene obveznosti na najmanjšo možno raven. Zagovarjajo svobodno gospodarstvo in čim manjšo vlogo državne oblasti. Tak liberalizem pričakuje, da so davki nizki, kar omogoča vlaganje denarja civilne družbe v gospodarske strukture. Glavno načelo liberalizma je: »Pustite, naj delajo, kar hočejo« (Stres 1991, 31).

Nasprotje liberalizma kolektivizem (socializem in komunizem) je zaznati tudi pri Marxu. Posameznika podreja družbi, v kateri živi, kar v praksi pripelje do totalitarnega izvajanja oblasti tistih, ki jih je ta ideologija upravičevala kot nosilce razvoja človeka (Stres 1991, 35–36).

Pri pogledu na človeka je bistvenega pomena vsakdanja izkušnja. Svet je pod vplivom tehnoloških pridobitev in sprememb prejšnjega stoletja danes plod načrtovanja medijskih strategov in politike. Po tej medijski podobi se podrejamo in po njej oblikujemo svoje želje ter usmerjamo svoje samoopazovanje. Življenje človeka danes poteka načrtovano (Juhant 2006).

1.4 Razmerje med etiko in politiko

Politika se z etiko sreča v njenem aplikativnem vidiku. Njena teoretična spoznanja ponese na novo raven, kjer se prilagajajo dotični družbi in njenemu življenju. Tako zavzema svojo obliko v praksi, kjer igra vlogo posredovalca za skupno dobro. Opozarja na moralno dolžnost politikov oz. države do družbe. Obema je cilj »skupno dobro«.

Etika (kot filozofska veda) utemeljuje človekova dejanja in hotenja glede na skupno dobro vseh posameznikov. Sloni na predpostavki, da je človek družbeno bitje. Podobno se zgodi pri politični filozofiji. Ta (na isti predpostavki) preučuje pojavne oblike človekovega življenja v skupnosti (Stres 1996, 22).

Aristotel človeka opredeli kot »po naravi politično bitje« oz. »politično žival«, zaradi njegove družbene, državotvorne narave. Človekova biološka narava terja rodbino (iz najosnovnejše družbene celice: mož – žena), ki pa končno pripelje do države. Tudi žival je politična žival, a človeka razločijo njegova zmožnost govorjenja, razum in zmožnost biti srečen. Ta težnja se izraža v oblikovanju države in daje potrebo po etični filozofiji. Etika je za Aristotela nauk o krepostih – o značajskih dolžnostih ali moralnih spretnostih, ki jih mora imeti državljan. Človekove moralne dolžnosti so politično opredeljene, kar lahko razumemo kot tradicionalno družbeno določenost vlog. Pri Aristotelu so državne obveznosti hkrati tudi moralne. To je država, v kateri vlada pravičnost. V njej je srečnost najvišji cilj. Srečnost pa ni brez kreposti, ki lahko edina pripelje do najvišjih dobrin. Za Aristotela je etika del politične filozofije (Stres 1996, 22–28).

Tako etika kot politika sta utemeljeni s strani človeka in njegove družbene narave. Obe zadevata človekovo življenje ter dobita smisel v njegovem ravnanju, načinu in kakovosti življenja. Obe zadevata človekovo življenje, pri čemer je merilo etičnosti vedno skupno dobro, upoštevajoč njegovo dostojanstvo, ki je obče veljavno za vse državljane, ne glede na status, spol, spolno usmerjenost ali imetje. Pri tem mora politika delovati na tak način, da zagotavlja kar najvišjo kakovost življenja družbe in spoštovanje človekovih pravic, pri čemer jo vodijo etična načela in moralne norme. Etične temelje političnih strank bomo utemeljevali na njihovih pogledih na človeka.

1.5 Vloga političnih strank

Politične stranke so struktura, ki so v moderni demokratični ureditvi izraz pravice do svobodnega zbiranja in organiziranja v skupine. Državljeni skušajo z združenimi močmi uveljaviti svoje interese. Vsaka stranka zastopa svoje stališče, a to naj bi bilo obče veljavno. So način udejanjanja volje volivcev. Njihov cilj je obča korist. V ta namen v parlamentu obstajajo odbori in komisije, da bi preprečili nevarnost, da bi si kakšna skupina prisvojila oblast (Stres 1996, 192–193).

Naloga političnih strank je, da nastopajo v vlogi zbiratelja oz. ohranjevalca in posredovalca vprašanj državljanov, dokler ta niso predmet politične razprave. Zato morajo biti stranke zakoreninjene v družbi in jo čutiti (Štuhec 2009). V nasprotnem primeru lahko pride do pojava strankokracije, teokracije ali birokracije. Strankokracija je pojav, v katerem prevladajo interesi stranke nad interesi družbe. Ta označuje zlorabo vloge, ki je političnim strankam dodeljena z ustavo. Njihova primarna vloga se spridi v strankarsko nadvlado, ki pa ne sledi njihovim dolžnostim v demokratičnem sistemu (Sorge 1994). Birokracija predstavlja zaplete glede uradnih postopkov. Je formalistično, neživljenjsko poslovanje uradništva (SSKJ 2014). Na ta način lahko politične stranke zavirajo delovanje civilnih pobud (Štuhec 2009). Z zapletenimi uradnimi postopki politične stranke (hote ali nehote) zavirajo dejavnosti državljanov. Teokracija je vladavina, v kateri velja bog za neposrednega nosilca oblasti (SSKJ 2014). Ta pojem neposredno povezuje vladavino z Bogom in sloni na Aristotelovi ideji o človeku kot političnem – državotvornem bitju. Takšna skupnost ne more obstajati brez oblasti in njene avtoritete, njen izvir je družba sama, ki prenese avtoriteto na njene nosilce (Stres 1996, 130). Izraz danes povezujemo z izkoriščanjem politične (pre)moči posameznika ali skupine, ki jo izkoristi za lastno korist, pri čemer se izgubi njena obče veljavna vrednost.

1.6 Vloga Cerkve v politiki

Odnos Cerkve do politike najprej zaznamuje hudo preganjanje kristjanov v prvih stoletjih, kasneje pa boj med cerkveno in svetno oblasto. Za zgodnje začetke širjenja krščanske vere je značilen proces inkulturacije. Evangelijsko sporočilo so prilagodili različnim okoljem, pri čemer so nastali plodni stiki kristjanov z drugimi kulturami. V srednjem veku opazimo navzočnost delovanja Cerkve na vseh področjih: kulturnem, socialnem, političnem in institucionalnem, kar je povzročilo pravo »krščansko družbo«. Cerkev in država sta bili eno, nasprotniki vere so bili nasprotniki države. Svetna oblast je bila podrejena duhovni. Krščanstvo je postalo politični načrt in opredeljen vzorec družbe. Nastanek modernega sveta ta vzorec spremeni – vera ne posega več na polje političnega in obratno. Politika odklanja podrejenost duhovni razsežnosti, v ospredju ni več vernik, pač pa državljan (človek) (Sorge 1994, 15–21). Na naših tleh je do te ločitve prišlo v prejšnjem stoletju.

Cerkev razume politiko kot kompleksnost razmišljanj, ki so usmerjena v skupno dobro. V ta proces so vključeni posamezniki, stranke, združenja ..., katerih naloga je prepoznati družbene dileme v imenu skupnega dobrega in po potrebi predlagati razprave. Politika postane prostor srečanja posameznih družbenih subjektov, ki se želijo dogovoriti o etičnih, pravnih, ekonomskih in drugih temah (Štuhec 2009).

Kljub zgodovini odnosa Cerkve in politike pa njene vloge (zaradi socialnega značaja) ne gre zanikati. Na tem mestu govorimo o politični kulturi, in ne operativi, saj gre za vsakdanje življenje posameznika v družbi (skrb za socialo, prostovoljno delo in ostale dejavnosti družbe – nasproti političnih strank in ustanov). Aktivnost vernikov v politiki tako zaznamuje samoinciativa laikov, ki delujejo po lastnih načrtih. A Cerkev kot tista, ki je tesno povezana z verniki in stiskami njihovega vsakdanjega življenja (v imenu boljših življenjskih pogojev), spodbuja svoje vernike v politično dejavnost. Za to obstajajo tudi antropološki, zgodovinski in teološki razlogi. »Sodelovanje za bolj človeško družbo je sestavni del verskega in misijonskega poslanstva.« (Štuhec 2009).

2. POLITIČNE STRANKE V SLOVENIJI – OB OSAMOSVOJITVI IN DANES

Politične stranke močno oblikujejo družbeno kulturo. Za lažje razumevanje političnih strank in njihovih etičnih temeljev se bomo najprej posvetili njihovi zgodovini v okviru Slovenije in vlogi pri procesu osamosvojitve. Spremljali bomo razvoj strank vse do danes, ko bomo na podlagi volilnih programov analizirali njihove etične temelje.

2.1 Vloga političnih strank v procesu osamosvojitve

Proti koncu osemdesetih let dvajsetega stoletja je po Vzhodni Evropi vel ogenj sprememb. Otepanje »zastarelega« komunističnega sistema in prehod v demokracijo so storile Madžarska, Poljska, Romunija in Češkoslovaška, v Nemčiji pa je padel Berlinski zid. Jugoslavijo so zaznamovali množični mitingaški pohodi za enotno Srbijo (na čelu njenih komunistov je bil Slobodan Milošević), ki so bili plod albansko-srbskega konflikta glede razmer na Kosovem. Ob tem so Srbi svoje težnje razširili tudi nasproti drugim narodom in oktobra 1986 v Memorandumu Srbske akademije znanosti in umetnosti sebe označili za žrtve jugoslovanske politike. Slovenska oblast je (v imenu varovanja javnega miru) decembra 1989 prepovedala miting Srbov in Črnogorcev, ki je bil napovedan v Ljubljani na Trgu revolucije, kar je zanetilo slovensko-srbski spor. Iz Srbije je prišla odločitev o bojkotu slovenskega blaga, torej prekinitvi uvoza iz Slovenije, ki je bila takrat že tako ali tako gospodarsko na tleh (Pesek 2007).

Težnje po osamosvojitvi je bilo čutiti že dlje, prelomna je bila izdaja 57. številke Nove revije, saj so bile tam prvič tudi jasno izražene (iz intelektualnih krogov). Ta je pod taktirko urednikov Nika Grafenauerja in dr. Dimitrija Rupla izšla februarja 1987, vsebovala je prispevke za slovenski nacionalni program, SZDL pa se je od njene

vsebine (zahtev po suverenosti) distancirala. 25. aprila 1988 so sociološko društvo in pisatelji v Cankarjevem domu organizirali javno tribuno. Na njej so objavili temeljna načela Tez za ustavo Republike Slovenije. Slovensko partijsko vodstvo teh tez ni sprejel z navdušenjem, saj so v njih videli grožnjo Jugoslaviji.

Kot posledico dopolnila k ustavi SFRJ so 27. septembra 1989 delegati slovenske skupščine sprejeli dopolnila k ustavi SRS, ki naj bi služila kot protiutež zveznim. Ta so predvidela pravico do samoodločbe (ki vključuje tudi pravico do odcepitve), da izrednih razmer v Sloveniji ni mogoče razglasiti brez domače skupščine in pravico do svobodnega političnega združevanja. Ob tem so delegati (prvič) zbrano zapeli Zdravljico, Zeleni Slovenije pa so jim pred tako pomembno skupščino podarjali ekološko pridelana jabolka.

Ivan Borštner, zastavnik JLA, je nehote zanetil slovensko pomlad, ko je v začetku leta 1988 odtujil dokument številka 5044-3 in ga nesel na Mladino. Dokument je predvidel premestitev tankov v Ljubljano ter ustanovitev dveh enot vojaške policije in dežurnih skupin, ki bi vsakodnevno pošiljale informacije o stavkah in demonstracijah na naših tleh v Beograd.

Za netenje slovenske pomladi je bil enako pomemben stenogram 72. seje predsedstva CK ZKJ. Na njej je Kučan izrazil skrb glede stališč vojaškega vrha, ki je zaradi diskreditiranja armade predvidel politične aretacije na naših tleh proti tistim, ki to počnejo. Ob tem so želeli njegovo zagotovilo, ali je naše vodstvo sposobno nadzirati morebiten upor, ki bi lahko sledil aretacijam. Kučan je v imenu seznanjanja z razpravo v Beogradu stenogram razdelil tudi preostalemu vrhu slovenske politike. V roke sta ga dobila tudi predsednik SZDL Jože Smole in podpredsednik Jože Knez. Tako je kot vodja Knezovega kabineta do njega prišel Igor Bavčar, ga prekopiral in dal Janezu Janši. Ta ga je posredoval uredniku Mladine Franciju Zavrlu, komentar, navezujoč se na njega, pa je spisal Vlado Mihelj. Članek z naslovom Noč dolgih nožev ni bil nikoli objavljen, saj je to preprečila SDV (Pesek 2007).

31. maja 1988 je SDV opravila hišno preiskavo doma Janeza Janše, čemur je sledila preiskava njegovih delovnih prostorov v Mikro Adi, zaključila pa se je z njegovo aretacijo. Istega dne so aretirali tudi Ivana Borštnerja. Nekaj dni pozneje je bil aretiran še novinar Mladine David Tasič, ki je tajni vojaški dokument 5044-3, ki mu ga je Borštner v začetku leta izročil, dal Franciju Zavrlu. Ta ga je razmnožil in en izvod dal Janši (ta je bil najden pri preiskavi). Med obtoženimi se je tako znašel tudi Zavrl, ki pa se je branil s prostosti. V prostorih Mladine je bil ustanovljen Odbor za varstvo pravic Janeza Janše, ki se je po zgolj nekaj dneh preimenoval v Odbor za varstvo človekovih pravic. Pod njegovim vodstvom je bil organiziran kulturni miting v Ljubljani na Kongresnem trgu. Potekal je pod sloganom »Za svobodo, pravno varnost, človekove pravice – za Janeza, Ivana, Davida, za vse nas!«. Zbralo se je 30.000 ljudi, ki jih je nagovoril Igor Bavčar. Proti četverici je bila 30. junija spisana obtožnica zaradi suma izdaje vojaške skrivnosti, slab mesec dni pozneje (27. julija) pa jih je Ljubljansko vojaško sodišče obsodilo na zaporno kazen. Še isti dan so bili izpuščeni na prostost, v znak podpore jih je pred sodiščem pričakalo 8000 ljudi. Kasneje sta bili še dvakrat, ko bi morali v zapor, organizirani dve veliki zborovanji. Prvič je 21. novembra ob močnem sneženju na Trgu revolucije potekal zbor za človekove pravice, suverenost slovenskega naroda in ustavni referendum. Drugič je ljubljanska SZDL prepovedala shod, napovedan za 8. maja 1989, a ga je ZSMS kljub temu omogočila s sklicem javne seje na Trgu svobode, kjer je Tone Pavček prebral Majniško deklaracijo, »ki je pomenila dokončen razhod med alternativo in uradno politiko ter je v nadaljevanju oblikovala *Temeljno listino Slovenije*« (Pesek 2007). Odbor za varstvo človekovih pravic je, kljub temu da ni prerasel v politično stranko, imel veliko vlogo v političnem prostoru, saj je rušil nedotakljivost trenutnega slovenskega partijskega vodstva.

Leta 1989 je alternativa javnosti predstavila majniško deklaracijo, ki je predvidela suvereno državo in demokratično politično ureditev. 22. junija 1989 je bila dokončana Temeljna listina Slovenije, ki jo je ponudila obstoječa slovenska oblast (niso je podpirale tiste organizacije, ki so delovale znotraj SZDL). V njej je bilo predvideno nadaljevanje življenja v Jugoslaviji, a pod pogoji samoodločanja in enakopravnosti vseh narodov (konfederacija).

Prve alternativne zveze, ki so že dišale po strankarstvu, so začele nastajati leta 1988, kot sta npr. Slovenska kmečka zveza in Zveza kmečke mladine. Po dolgih razpravah v prostorih SZDL je bil konec leta 1989 sprejet zakon o političnem združevanju. Zagotavljal je svobodo političnega organiziranja, pogoji za nastanek takšne organizacije pa so bil tako blagi, da jo je bilo ustanoviti celo lažje kot društvo. Kljub temu pa novonastale zveze oz. stranke pri svojem nastajanju niso imele lahke naloge, saj so bile prepuščene financiranju zgolj iz lastnih žepov, niso vedele, ali bodo sploh lahko delovale ali ne itd. Nastale so Slovenska kmečka zveza – Ljudska stranka (SKZ-LS), Zveza slovenske kmečke mladine (ZSKM), Slovenska demokratična zveza (SDZ), Socialdemokratska stranka Slovenije (SDSS), Slovenski krščanski demokrati (SKD), Zeleni Slovenije (ZS), Liberalna stranka (LS) in Stranka sivih panterjev – Sivi. Prišlo je do sprememb v družbenopolitičnih organizacijah. ZSMS postane LDS, ZKS SDO, SZDL pa SSS. Politične stranke so močno zaznamovale proces osamosvajanja Slovenije in imele vlogo pri njeni demokratizaciji (Pesek 2007).

Nova volilna zakonodaja, ki je omogočala demokratične volitve, je stopila v veljavo 27. decembra 1989. Politične organizacije naj bi bile financirane s strani družbenopolitičnih skupnosti, a so bile bolj kot ne prepuščene same sebi. Šele pri pripravi proračuna za leto 1990 je moč zaslutiti duh nove volilne zakonodaje, saj uradna oblast v njej ni predvidela ločenih postavk, kot je bilo to do tedaj v navadi, ampak samo skupen znesek finančnih sredstev, namenjenih vsem političnim organizacijam (ki se bo razdelil glede na uspeh na volitvah oz. po proporcionalnem načelu glede na število njihovih delegatov v skupščini) (Vodušek Starič 2001, 489).

V duhu prvih demokratičnih volitev na naših tleh po letu 1945 se je pričel predvolilni boj. Novonastalemu DEMOS-u na eni strani in naslednicam profesionalnih DPO (ZKS, ZSMS, SZS) na drugi se je v volilni tekmi pridružilo še nekaj manjših strank oz. list. Volitve so potekale 8. aprila 1990. Za predsedstvo nihče od kandidatov ni dobil potrebne večine, zaradi česar sta se Milan Kučan in dr. Jože Pučnik pomerila v drugem krogu (zmagal je Kučan). V družbenopolitičnem zboru je od 80 sedežev Demos zasedel kar 47 mest, opozicija 31, 2 pa sta pripadala delegatoma tuje narodnosti. Absolutno

večino si je zagotovil tudi v zboru občin, kjer je zasedel najmanj 50 sedežev. Uspeha niso ponovili na volitvah v zbor združenega dela (12. aprila), kjer so dobili okoli 30 mest. Opozicijo so sestavljale Stranka demokratične prenove (SDP), Liberalna demokratska stranka (LDS) in Socialistična stranka Slovenije (SSS). Mesto predsednika Izvršnega sveta skupščine RS je prevzel Lojze Peterle. Na seji, ki je potekala 2. julija, so delegati sprejeli Deklaracijo o suverenosti države Republike Slovenije. Ta je razglasila suverenost RS, določala je, da zakoni in ustava SFRJ veljajo na ozemlju RS samo v primeru, da ne nasprotujejo naši ustavi in zakonom. Določala je tudi, da mora skupščina RS v roku enega leta izvesti predpisan postopek za sprejem nove Ustave RS (Pesek 2007).

Ko je načelnik RS TO postal Janez Slapar in je želel zamenjati komandante pokrajin, se je JLA odzvala z vojaško zasedbo stavbe TO na Prežihovi ulici. To je še dodatno vzbudilo ogorčenje državljanov in to je postal prvi vojaški incident na naših tleh. Dan pred tem je Socialistična stranka Slovenije na zasedanju skupščine predlagala plebiscit, a ideja ni padla na plodna tla. Nato je minil manj kot mesec, ko je isti predlog skupščini posređoval Demos.

Razpravo o plebiscitu so znotraj Demosa sprožili Jambrek, Pučnik, Hribar in Jerovšek, zaradi česar je bil sklican Demosov poslanski klub v Poljčanah. Dr. Pučnik je iz njega odšel predčasno na Ptuj, kjer so ga pričakali novinarji. (Ne)hote se je zagovoril o plebiscitu in datumu njegove izvedbe, kar je povzročilo plaz ogorčenja s strani njegovih kolegov. Opozicija je imela glede plebiscita svoje dvome (da je prehitro), nestrinjanja so nastala tudi znotraj Demosa. 21. novembra so delegati odločali o osnutku zakona o plebiscitu. Ključno vprašanje je bilo predvsem to, ali plebiscit izvesti že zdaj ali počakati še nekaj mesecev. SDP in LDS sta se zavzemala, da bi bil izveden februarja ali marca 1990. SDP je opozarjal pred nacionalizmom in politično razcepljenostjo, LDS pa je zaupal v predsedstvo RS, ki bo ocenilo, kdaj je primeren trenutek za razpis plebiscita, in predlagalo njegov datum. Demos se je na očitke jasno odzval, Podobnik je npr. Balažiču in Kocijančiču (ki sta na skupščini za osnutek zakona o plebiscitu izražala svoje dvome o njegovi časovni ustreznosti) očital, da nista za plebiscit. Demos je

deloval po načelu, da bo po vseh analizah za Slovenijo tveganje najmanjše, če ustvari lastno suvereno državo. Osnutek zakona o plebiscitu je bil sicer sprejet z večino, se pa mnogi delegati o njem sploh niso izrekli – niso se ne vzdržali niti glasovali proti (Pesek 2007).

Drugi spor med Demosom in opozicijo je nastal glede potrebne volilne večine. Demos, ki se je zavedal, kako pomembno je, da je plebiscit sprejet, je zagovarjal načelo navadne večine (večina od tistih, ki so prišli na volišča). To je utemeljeval z možnostjo slabih vremenskih razmer, ki bi ljudem lahko preprečile obisk volišč, ali z morebitno grožnjo z napadi s strani JLA. Predvsem LDS in SDP sta želela absolutno večino. Kučan, ki je najprej menil, da zadošča navadna večina, si je po tem, ko je videl, da opozicija ne popušča, premislil. Demos je opozicijo »postavil pred zid«, ko je pomen sprejetja zakona skrčil zgolj na vprašanje: ste za ali proti. Zakon (ki je določal tudi datum izvedbe (23. decembra) in šestmesečni rok za prevzem vseh funkcij federacije) je bil sprejet z 203 glasovi za. Spomenka Hribar je spisala sporazum, ki so ga podpisale vse stranke, v njem pa so se zavezale za usklajeno delovanje v zvezi s plebiscitom. Obsežna medijska kampanja je dokazala, da si vlada želi pozitiven izid, kar se je tudi zgodilo. »Po podatkih Republiške volilne komisije je za samostojno in neodvisno državo Slovenijo glasovalo 1.289.369 glasovalnih upravičencev, proti jih je bilo 57.800, neveljavnih pa je bilo 12.412 glasovnic.« (Pesek 2007). Kar 1.219.157 Slovencev je na plebiscitu podprlo Slovenijo kot samostojno suvereno republiko.

V začetku leta 1990 je za razburjenje po Jugoslaviji poskrbela Srbija z vdorom v monetarni sistem, ko si je iz Narodne banke Jugoslavije (NBJ) »sposodila« 18 milijard in 243 milijonov dinarjev. Če se je prej govorilo o ideji Jugoslavije kot konfederacije, je bilo v februarju 1991 s strani Pučnika in Kučana zaznati pomisleke. Na 15. seji vseh zborov skupščine so delegati odločali tudi o Resoluciji skupščine Republike Slovenije o predlogu za sporazumno razdružitvev SFRJ. Delegati so se dogovarjali o načinu odcepitve od SFRJ. Kučan se je kljub temu udeleževal pogovorov s predsedniki ostalih držav v upanju na ugodno rešitev. Ko je bil konec marca zaostanek pri projektu osamosvajanja očiten, se je na Brdih pri Kranju začelo delo v projektnih skupinah, v

želji izdelati bilance za vsa tista področja, ki so bila za osamosvojitve ključna. Operativno sta velik del dela opravila Janez Janša in Igor Bavčar. Pozitivni rezultati, ki jih je navrglo projektno delo, so pomirili opozicijo in dvomljivce znotraj Demosa. Na sestanku na Račjem otoku na Brdu so se prvaki Demosovih strank in nosilci ključnih političnih funkcij zavezali, da osebno prevzemajo odgovornost za izpeljavo projekta.

V Pekrah v Mariboru je prišlo do drugega vojaškega incidenta. TO je zadržala dva pripadnika JLA, ker sta se gibala preblizu vojaške stavbe, in ju kmalu za tem izpustila, JLA pa se je na to odzvala z obkolutitvijo njenega centra.

21. junija je začela delovati Slovenska tiskovna agencija, 25. je začel izhajati dnevnik Slovenec, pošta Slovenije pa je izdala novo znamko. Zapletlo se je pri državnih simbolih, ki so bili sprejeti tik pred zdajci. Sklicana je bila 21. skupna seja vseh zborov Skupščine RS (24. in 25. junija). Dnevni red je potekal v okviru treh točk: obravnava ustavnega akta o samostojnosti in neodvisnosti RS, obravnava ustavnega zakona za izvedbo ustavnega akta o samostojnosti in neodvisnosti RS ter obravnava deklaracije o neodvisnosti in morebitna izvolitev delegacije skupščine RS za pogajanja s skupščino SFRJ. Sprejeli so Temeljno ustavno listino in Deklaracijo o neodvisnosti. Slovenija je bila kljub tehničnim pomislekom opozicije razglašena za samostojno in neodvisno državo, ustava SFRJ na slovenskem ozemlju ni več veljala. Ta dva dokumenta, ki sta bila sprejeta, pa sta si v osnovi nasprotovala. Razlog za to se skriva v strategiji koalicije, ki je z deklaracijo dopuščala možnosti nastanka novih povezav z jugoslovanskimi republikami in zadovoljila opozicijo (predvsem LDS in SDP), obenem pa s temeljno listino poskrbela, da je Slovenija razglasila svojo samostojnost. SDP se je v zadnjih dneh pred osamosvojitvijo vedla neodločno. Vztrajali so, da se s 25. oz. 26. začne šele proces osamosvajanja. Odločitev so zavlačevali s formalizacijami, kot so določitev dnevnega reda, enourni odmor za seznanitev z gradivom itd. Podporo osamosvojitvi so vezali na uspešno sprejetje ustave, v nasprotnem primeru se razpišejo predčasne volitve. Tako je SDP svoje strankarske ambicije jasno izražala tudi med ključnimi dogodki v zgodovini Slovenije.

Slovenija je bila razglašena za samostojno državo 25. junija 1991, en dan pred dejansko napovedano osamosvojitvijo. To nam je kupilo en dan časa pred napadom SFRJ. Slovenija je zasedla svoje meje, na njih izobesila slovenske zastave in zamenjala table SFRJ. Začela se je desetdnevna vojna, ki se je zaključila 7. julija s pogajanjem na Brionih, kjer je bila podpisana Brionska deklaracija. Slovensko delegacijo za pogajanje so sestavljali Bučar, Peterle, Kučan, Rupel in Drnovšek. Slovenija se je z deklaracijo zavezala k trimesečnemu moratoriju za izvajanje osamosvojitvenih aktivnosti v zameno za premirje z JLA. Drnovšek je v Beograd na sejo zveznega predsedstva odšel še enkrat, da bi dosegel umik JLA iz Slovenije. Na Brionih se je z Miloševićem neuradno dogovoril za 4 potrebne glasove, ki jih je potreboval poleg svojega. Drnovšek je dosegel umik JLA z našega ozemlja.

Politične stranke so imele ključno vlogo v osamosvojitvenem boju. Razmerje med koalicijo oz. Demosom in opozicijo v prvi vrsti zaznamuje dejstvo, da so opozicijske stranke izšle iz družbenopolitičnih organizacij in so bile zastopane s strani politikov z dolgoletnimi izkušnjami, za razliko od Demosa kot sorazmerno mlado strankarsko skupino. Magnetogrami kažejo, da je bila opozicija dostikrat pretirano kritična, celo žaljiva, Demos pa v primerjavi z njo skoraj molčeč. Opozicija se je mnogokrat znašla v nerodnem položaju, ko predlogom zaradi javnosti ni smela nasprotovati, kljub temu pa je svoj trud vlagala v to, da bi jih proceduralno zavrnila kot nezadostne ali podaljšala čas sprejemanja (Pesek 2007).

Kljub temu da je ZSMS oz. kasneje LDS podpiral opozicijo pri sprejetju večstrankarskega sistema in sklical javno sejo 8. maja 1989, na kateri so prebrali Majniško deklaracijo, in kljub temu da so nekatere stranke znotraj Demosa do njega čutile povezavo, saj so jim pomagali pri začetnih organizacijskih korakih, so se med njimi in Demosom razmere po drugi polovici leta 1990 začele zaostroovati. Zapletlo se je npr. pri simbolih, kjer jim gre očitati nekonstruktivnost, pri plebiscitnih pogajanjih in še kje. Socialisti so s koalicijo načeloma dobro sodelovali, izjema je bil le Jože Smole pri izbiri državnih simbolov, ko je želel ohraniti zvezdo na zastavi.

Tine Hribar nekaj let pozneje ocenjuje, da »brez vodilnih Demosovih politikov ne bi bilo tiste politične volje, ki je zbrala moč za razglasitev suverene neodvisnosti RS in nato za obrambo slovenske države pred invazijo JLA« (Hribar 1995, 138).

Demos je postal politično aktiven v času, ko so se države Evrope otevale komunizma, kar je za osamosvojitve Slovenije nudilo dobre zunanje okoliščine. Kljub temu so se njegovi člani (v prvi vrsti dr. Jože Pučnik) izkazali za dobre stratege pogumnega srca, ki so bili pripravljeni prevzeti tudi osebno odgovornost za projekt osamosvojitve. Verjeli so v moč in zvestobo svojega cilja, sposobnost preživetja slovenskega naroda tudi brez Jugoslavije in prepoznali hotenje Slovencev.

2.2 Od političnih organizacij do strankarskih zvez

V 80. letih je bil v veljavi enopartijski sistem, na čelu katerega je bila ZKS. ZKS, SZDL in ZSMS so se odločile sodelovati tudi na prvih večstrankarskih volitvah na naših tleh po letu 1945. Takrat je znotraj njih prišlo do prenove kot odziv na nove okoliščine. Sprememba zakonodaje je omogočila svobodno politično povezovanje in posledično nastajanje novih političnih organizacij.

2.2.1 Slovenska kmečka zveza

Ustavni zbor SKZ je potekal v Unionski dvorani 12. maja 1988. Podporo jim je nudila ZSMS, zaradi česar je SKZ omahovala pri sodelovanju v Demosu. Zanikali so ambicije po volitvah, kasneje pa so se jih pod njihovim okriljem udeležili. Osrednje mesto v programu je bilo posvečeno kmetu, prizadevali so si za služenje vojaškega roka v Sloveniji, skrajšanje le-tega ipd. Jugoslavije niso omenjali (Pesek 2007). SKZ je stranka, ki je kot SLS aktivna še danes (Pesek 2007).

2.2.2 Slovenska demokratična zveza

Ob ustanovitvi sta bila glavna cilja SDZ vzpostavitev parlamentarne demokracije in nova slovenska ustava. Ta mora na novo opredeliti slovensko državnost in odnose z drugimi jugoslovanskimi narodi. Ustanovljena je bila 11. januarja 1989 na zboru v Cankarjevem domu. Tam je vladal kaos, saj je zmanjkalo pristopnih izjav, udeležba pa je bila tako visoka, da je bilo 1400 stolov v dvorani premalo. Dr. Dimitrij Rupel je zato sedel kar na tla. V svojem programu so jasno zapisali, da si bodo z vsemi močmi prizadevali, da postane Slovenija samostojna država (Pesek 2007).

2.2.3 Socialdemokratska zveza Slovenije

Njihov ustanovitelj je bil France Tomšič. Ustanoviti so se želeli že leta 1987, a jim to ni uspelo, saj se niso želeli pridružiti SZDL. Registrirali so se kot društvo. Njihove korenine segajo v začetek delavskega gibanja, ki je bilo posledica prekinitve dela v Litostroju (o delavskih stavkah se takrat še ni govorilo). Februarja 1990 se je SDZS na prvem kongresu preimenovala v Socialdemokratsko stranko Slovenije (SDSS).

Njihov program je vključeval željo po državni suverenosti. Bili so mnenja, da morajo o povezavah Slovenije z drugimi deli Jugoslavije odločati državljani na referendumu, rok za izvedbo tega referenduma pa je potrebno določiti tako, da bo nova ustava sprejeta pred začetkom leta 1991 (Pesek 2007). Stranka obstaja še danes kot SDS.

2.2.4 Zeleni Slovenije

Januarja 1989 je časopis Delo objavil predlog programa gibanja Zelenih. Zeleni naj bi sprva delovali kot družbeno gibanje, kasneje pa se bodo odločili, ali bodo prerasli v

politično stranko ali ne. Avtor prispevka Plut piše, da gibanje Zelenih potrebujemo zato, ker se je Slovenija (in celotna Jugoslavija) znašla v gospodarski, tehnološki, družbeno-politični in moralno-etični krizi (Plut 1989). Ustavna skupščina je bila 11. januarja 1989. Njihov program je vseboval ekološka vprašanja, niso se dotikali nacionalnega vprašanja in slovensko-jugoslovanskih odnosov. Stranki so očitali, da je podaljšana roka partije ali pa togi del opozicije, ki se s partijo nima kaj pogovarjati (Pesek 2007).

2.2.5 Slovenski krščanski demokrati

Ustanovni zbor Slovenskega krščanskega socialnega gibanja (SKSG) je potekal 10. marca 1989 na izrednem občnem zboru Društva 2000. SKSG naj bi nadaljeval duhovno izročilo krščanskih socialistov. Najprej niso kazali ambicij po strankarstvu. Ko so si nekateri njeni člani premislili, naj bi bil to najpomembnejši razlog za odstop predsednika Peršina. Novembra se je SKSG preimenovala v Slovenske krščanske demokrate. 28. januarja 1990 je potekal prvi kongres SKD (pod slovensko zastavo brez zvezde). Predsednik je bil Lojze Peterle, takrat so sprejeli tudi statut in program stranke ter deklaraciji o Sloveniji in splavu.

Zavzemali so se za samostojno, suvereno Slovenijo. Osrednje mesto v njihovem programu je zavzemala narodna sprava kot moralno očiščenje (Pesek 2007).

2.2.6 Slovenska obrtniška stranka

SOS je nastala na ustanovnem zboru 27. decembra 1989. V začetku januarja 1990 je bil v Dnevniku objavljen predlog njihovega programa. Februarja 1990 je potekala ustanovna skupščina Slovenske obrtniško-podjetniške stranke (SOPS). Med njima se je vnela razprava glede prvenstva stranke. Na skupščini SOS so s tajnim glasovanjem odločili, da pristopijo k Demosu. Njihov program obljublja, da si bodo prizadevali za

pravno državo s parlamentarno demokracijo. SOS je na aprilskih volitvah dobil zadostno število glasov za prestop volilnega praga, medtem ko SOSP ni ponovil njegovega uspeha. SOS se kasneje preimenuje v Liberalno stranko (LS) (Pesek 2007).

2.2.7 Sivi panterji

Stranka je bila v register političnih organizacij vpisana 23. 1. 1990. Sedež je imela v Mariboru, osrednja točka njenega delovanja pa so bili upokojenci in njihove pokojnine. Na občnem zboru na Rogli so se zadnji trenutek odločili, da se na volitvah priključijo Demosu. Marca 1991 so iz njega izstopili (Pesek 2007).

2.2.8 Zveza socialistične mladine Slovenije

Že v začetku leta 1989 so se znotraj stranke sprožila razmišljanja, kako jo prilagoditi novonastalim razmeram in se pripraviti na čakajoče volitve. V ta namen je bil 3. novembra v Portorožu sklican 13. kongres ZSMS, iz katerega je odšla kot prva reformirana družbenopolitična organizacija. Program je namesto SRS predvideval samo še RS, ki naj bo demilitarizirana. (Pesek 2007).

2.2.9 Socialistična zveza delovnega ljudstva

V SZDL so januarja 1990 oblikovali osnutek statuta nove stranke Socialistične zveze Slovenije (SZS). Njihov program je bil obsežen. Želeli so si takšno Jugoslavijo, ki bi zagotavljala neodtujljivo pravico do samoodločbe narodov do odcepitve in združitve. V njej naj bi se odločitve, ki zadevajo življenjski standard vseh, sprejemale soglasno. Aprila so ocenili, da Sloveniji zadostuje že ustrezna oblika Jugoslavije kot

konfederacije. Junija 1990 so se preimenovali v Socialistično stranko Slovenije (SSS) (Pesek 2007).

2.2.10 Zveza komunistov Slovenije

V ZKS je leta 1988 zaradi procesa proti četverici prišlo do notranjih sporov. Takrat je stranko zapustilo 70 vidnih intelektualcev in kar 9000 članov. Pomemben je bil 14. kongres ZKJ v Beogradu, kjer je ZKS predlagala reformo v smislu opustitve demokratičnega centralizma, ki pa s strani ZKJ ni bila podprta. Zato je ZKS zapustila kongres in se odcepila od ZKJ. Iz imena so izbrisali besedo »komunistična«. Jugoslavijo so videli kot konfederativno zvezo. Na kongresu v Novi Gorici leta 1990 je bil za predsednika stranke izvoljen dr. Ciril Ribič, stranka pa je v imenu zadržala samo SDP (Pesek 2007).

2.2.11 Združitev v DEMOS

Demos je združenje političnih organizacij, ki jih je vodil Jože Pučnik. V svojem programu, ki je bil objavljen najprej v Demokraciji in nato še v ostalih medijih, so se glede državnih prizadevanj izrekli za suvereno državo slovenskega naroda. (Pesek 2007)

Namen te organizacije je bil skupen nastop na volitvah za povečanje možnosti za zmago. To so v začetku leta 1990 SDZ, SDZS in SKD zapisali tudi na vabilo za politični shod v Cankarjevem domu. Pridružila sta se jim še Zeleni Slovenije in SKZ (ki se je v začetku strinjala samo s programom, ne pa tudi s skupnim nastopom). Zeleni Slovenije so del Demosa postali 3. januarja 1990, šele po tem, ko je povezavo z njimi zavrnila ZSMS. Te organizacije so 8. januarja podpisale Sporazum o ustanovitvi Demos

– Združena opozicija. To je bil sporazum o sodelovanju strank na volitvah. 3. februarja so se jim pridružili SOS, na koncu pa še Sivi panterji (Pesek 2007).

2.3 Razvoj političnih strank

Volitve leta 1992 so bile druge svobodne, demokratične, večstrankarske volitve in hkrati prve volitve v samostojni Sloveniji. Ob spremembi sistema ni prišlo do hitrih preobrazb, stari sistem in njegov pravni red sta se le počasi umikala novemu demokratičnemu sistemu. Do ključnih sprememb je prišlo šele na naslednjih volitvah (decembra), ko smo skupaj z novo ustavo pridobili skupščino zahodnega tipa. Državni sistem, ki so ga ustvarili komunisti, jim je omogočal nadaljevanje z oblastjo, kljub njihovem sestopu. Njihovi nekdanji predstavniki so bili na vrhu različno velikih oz. majhnih strank, ki so se ločevale in nato združevale. Vse to je povzročalo zmedo in izgubo orientacije med volivci. Ideološki in formalni razkol je vladal tudi znotraj Demosa (Štuhec 2002, 163–166). Za ta čas je značilna tudi strankarska razpršenost. V dotodanjem parlamentu je imelo zastopnike 10 strank. Volitev leta 1992 se je udeležilo kar 26 strank. Množica malih strank je povzročila zmedo med volivci, kmalu pa je prišlo do predvolilnega sodelovanja. Vse to je povzročalo nestabilnost v slovenskem političnem prostoru (Štuhec 2002, 167–170).

Leta 1997 so v slovenskem političnem prostoru še vedno vladale stranke kontinuitete, ki so bile tudi v kapitalski premoči. Ob tem je pri slovenskem volilnem telesu opaziti apatičnost in dosledno poslušnost vedno istih besed. Na strani strank slovenske pomladi je čutiti nesložnost (Štuhec 2002, 191–193). Leta 2000 so bile izvedene tretje strankarske volitve. Štuhec ob tem ocenjuje, da je slovenski politični prostor še vedno nepredvidljiv in negotov. Opaziti je spremembo v zmanjšanju števila političnih strank, kar kaže na razvoj politične kulture. Po novem je volilni prag dvignjen na 4 %, zaradi česar se izgubi še več volilnih glasov. Zmagala je LDS (Štuhec 2002, 200–204).

2.3.1 Slovenska demokratska stranka

SDS je stranka, ki deluje nepretrgoma že vse od slovenske pomladi. Njeni predhodnici sta SZD in SDSS. SDZ je po razkolu razpadla na demokratsko (DS) in narodno demokratsko (NSD) frakcijo. Pri tem je njena pravna naslednica postala NSD. Leta 1994 je prišlo do združitve NSD in SDSS, nastala je SDS. Je naslednica strank, ki sta delovali pod okriljem Demosa in bili ključni v procesu demokratizacije (SDS 2013).

Politična stranka SDS je svoj (trenutno veljavni) program razdelila na 103 člene. V uvodu poudarijo, da smo dobili svojo deželo v roke na potu svojih prednikov ter da smo s tem postali ustvarjalci svoje družbene in državne sedanosti, prihodnosti. SDS se kot nosilka oblasti zaveda odgovornosti, ki priteče državljanom samostojne republike. Središčne vrednote smo po njihovem mnenju podedovali od naših očetov, ki so se borili za Slovenijo kot jo poznamo danes. Te vrednote so: svoboda, človekovo dostojanstvo, pravičnost, solidarnost in domoljubnost. Postale so temelj demokracij, enakosti, človekovih pravic in pravne države Slovenije. Takšni pogoji so potrebni za popolno izpolnitev človeka. Za svobodo menijo, da je najbolj središčna vrednota naše kulture. Omejena je z enako svobodo drugih ljudi, posameznik mora delovati samostojno, pri tem pa mu morajo institucije omogočati, da uveljavlja svoje pravice in interese, v kolikor so ti upravičeni. Pri človekovem dostojanstvu SDS govori o enakopravnosti. Tako človeško dostojanstvo pomeni, da vsakomur (ne glede na raso, spol ...) pripadajo enake pravice, dolžnosti in svoboščine. To zajema tudi čast in spoštovanje. Pravičnost je takšna, da imajo vsi državljani pred zakonom in v imenu samorazvoja enake možnosti, država pa je dolžna to zagotoviti. Solidarnosti se lotijo z etičnega vidika. »Solidarnost predpostavlja, da ljudje, odvisni drug od drugega, sprejemamo vzajemno odgovornost do drugega in do družbe tako za sedanje kot za prihodnje generacije. Etični vidik solidarnosti pa predpostavlja, da nihče ne more biti ravnodušen, če so v njegovi okolici ljudje, ki živijo v pomanjkanju in si sami ne morejo pomagati.« (SDS 2013). Zavedanje koeksistence je tisto, ki vodi človeka k načelom etike, saj posameznik (jaz) postane

skupnost. Tu ni več prostora za egoizem in boj po moči, ni več želje po prevladi, posameznikov interes je hkrati tudi interes skupnosti. V tem okviru lahko oznako etično prilepimo tudi domoljubnosti (ta je pozitivna navezanost na domovino, kulturo in izročila (jezik)), ki je povezana z oblikovanjem kolektivne identitete. 16. člen govori o odnosu do okolja. Ta mora biti pozitiven. Kot narod si moramo prizadevati za zmanjšanje negativnih vplivov in pritiskov na naravo, to pa bomo dosegli z ustreznimi vrednotami. Gospodarstvo in tehnologija morata biti okolju prijazna. Kakovost življenja posameznika presega dobičkarstvo. V 17. členu pravijo, da se vse te vrednote lahko uveljavijo v pogojih demokracije. Ta demokracija za njih ne pomeni le vladavine politične elite, pač pa tudi enakopravnost in strpen dialog. Za pravo demokracijo je značilno tudi samoomejevanje moči (SDS 2013).

Pri etičnih temeljih SDS je čutiti sled individualizma, ki pa hitro preide v personalizem. Poudarjajo svobodo, človekovo dostojanstvo in solidarnost. Hkrati poudarjajo trud naših prednikov (kar namiguje na marksistični kolektivizem), s čimer opozarjajo na pomen odnosov in izročila. Posameznik je posameznik, ob tem pa ne gre zanikati pomembnosti odnosa z drugim. Biti povezan z drugim ne pomeni izgubiti svoj jaz.

2.3.1 Slovenska ljudska stranka

SLS je stranka z najdaljšo tradicijo pri nas. Je pravna naslednica SLS, ki je bila ustanovljena po drugi svetovni vojni. SKZ (kasneje SLS) in SKD, ki sta skupno delovali v okviru Demosa, sta se maja 1992 združili v SKD. Ta je postala pravna naslednica zgodovinske SLS. 15. aprila 2000 sta se SLS in SKD združili v SKD+SLS, kasneje pa se preimenovali v zgolj SLS (SLS 2013).

V uvodu programa razložijo, da je program v pomoč članom stranke pri njihovem političnem delu, ki zahteva sprejemanje le takšnih odločitev, ki so v dobro državljanom. Kot najvišji vrednoti razumejo človekovo dostojanstvo in svobodo ter spoštujejo svetost

življenja (so proti splavu). Prvi del programa, ki nosi naslov Slovenija pred izzivi, opisuje izzive življenja, predvsem z vidika etičnosti. Tako se dotika okolja, družine, izobrazbe, posebej pa se opredeli tudi do etičnega dialoga. Opaziti je, da je za SLS zelo pomembna vrednota družine. Ta je za njih nezamenljiva, temeljna institucija sodobne družbe. Medčloveški odnosi so oblikovani in temeljijo na ljubezni, medsebojnem spoštovanju empatije in solidarnosti. Verjamejo v spoštovanje 16. člena splošne deklaracije o človekovih pravicah, ki po njihovem mnenju pravilno ocenjuje družino kot naravno in osnovno skupino človeške družbe. Družina je upravičena do zaščite s strani države, zakonodaja pa mora biti za družine spodbujevalna in ne omejevalna. Ob tem se zavzemajo tudi za enakopravnost moških in žensk. Glede poglobitve etičnega dialoga se zavzemajo, da bodo vedno ravnali v skupno dobrobit človeka in na tej osnovi presojali etičnost dejanj. V konfliktu med etiko in samovoljno elito bodo vedno delovali v smislu etike (torej dobre kakovosti življenja in koristi za vse). Podpirajo široko in odprto družbeno razpravo, v želji doseči konsenz glede etičnih vprašanj.

SLS poudarja odnose z drugimi, skupno dobro in svobodo. Vse to nakazuje na personalizem. Jaz je še vedno jaz, vendar se razvija skozi odnose (od njih pa ni odvisen). Bolj kot individualnost je v njihovi etiki poudarjen kolektivizem, vendar se pri tem jaz ne izgubi, zaradi česar etični temelji SLS ostajajo znotraj personalističnih nazorov.

2.3.2 Nova Slovenija – krščanski demokrati

NSi je bila ustanovljena 4. avgusta 2000. Nekaj mesecev pred tem sta se po dolгих letih združili SLS in SKD. Takratno vlado je vodil Lojze Peterle, mesec dni po njenem imenovanju pa je na vrsto prišla seja, na kateri se je odločalo o podpori ustavnemu zakonu o volilni zakonodaji. SLS+SKD je takrat (v nasprotju z dogovorom) zakon podprla, s tem pa zaobšla mnenje ljudstva, izraženo na referendumu. Zaradi tega sta dr. Andrej Bajuk in Lojze Peterle izstopila iz združene stranke in ustanovila Novo Slovenijo.

Program NSi je daljši in obsega kar 83 strani. V uvodu se NSi predstavi in pove, v kaj verjame. So demokratična politična stranka, ki sprejema demokracijo in krščanske vrednote. Verjamejo v poštene, iskrene in strpne ljudi. Ti so pripravljeni brez zavidevanja in borbe za elitizem medsebojno sodelovati pri uresničevanju programa krščanske demokracije. Njihov cilj je, da ljudje postanejo uspešni, da se izboljša kakovost življenja. Spodbujali bodo možnosti zaposlovanja, izobraževanja in varovanja zdravja, hkrati pa si prizadevali za zmanjšanje tveganja revščine in socialne izključenosti.

NSi kot temeljno izhodišče njihovega programa postavlja socialno tržno gospodarstvo, ki v ospredje postavlja človeka. Ta človek je svoboden, država pa mu pri tem pomaga le v primeru, da si ne more pomagati sam. Zavzemajo se za svobodo državljana, pri tem pa izpostavljajo, da ne želijo biti tisti, ki bi postavili množico zakonov in prepovedi, ki bi delovali v smislu omejevanja posameznika, ob tem pa poudarjajo, da ni potrebe po tem, da bi državna uprava pri posamezniku iskala napake. Njihov program sicer odseva bolj gospodarsko noto življenja, a to utemeljujejo z dejstvom, da živimo v času, ko je beseda etika doživela razvrednotenje. V nasprotju z ostalimi političnimi strankami sami etike ne bodo oglaševali, pač pa jo bodo živeli – s pomočjo njihove gospodarske politike bodo naredili vse, kar je v njihovi moči, da bi ta beseda ponovno dobila pravi pomen.

Podobno kot SDS se NSi zavzema za svobodo, pravičnost in varnost, se pa tem temam občutno manj posveča, saj zavzemajo manj prostora in so manj razdelane. Ker ima glavno besedo v njihovem programu gospodarstvo, etiki pa se posvečajo manj, je njihove etične temelje težje izluščiti. Kljub temu pa najdemo kratke zapise, ki namigujejo na etična načela. Njihov pogled na človeka poteka predvsem skozi oči gospodarstva kot tiste panoge, ki omogoča etičnost. Človek v slabem socialnem položaju se dostikrat znajde v situaciji, ko je poteptano njegovo dostojanstvo ali pa npr. omejene možnosti izobraževanja in posledično njegove najvišje izpolnitve. Gospodarstvo je tu zgolj sredstvo za izvrševanje cilja – življenja po etičnih načelih.

NSi poudarja svobodo, pravičnost in varnost. Pot do doseganja etičnih ciljev je tržno gospodarstvo. Njihov program sloni na tržni politiki, ki bo dosegla spremembo položaja človeka in odnosov. Posameznik je podrejen družbi. Etični temelj NSi zaznamuje kolektivizem z nekaj liberalističnimi načeli. Center tržnega gospodarstva je človek, ki pa mu država pomaga samo v primeru, ko si ne more pomagati sam.

2.3.3 Stranka modrega centra

Stranka modrega centra je bila ustanovljena leta 2014, ko je odstopila vlada Alenke Bratušek. Na volitvah so dobili potrebno večino volilnih glasov in v parlament vstopili kot stranka z največ poslanskimi sedeži. SMC, ki je nekdanj nosila ime Stranka Mira Cerarja, ni stranka z dolgo tradicijo, kar ji je omogočilo doprinos svežine in novega upanja, zaželenega s strani volivcev, v slovensko notranjo politiko.

Njihov program je napisan jedrnato. Opazimo, da njihova temeljna politika v ospredje postavlja človeka. Mora biti takšna, da bo spodbujala zaupanje v državo. Sprejemanje in izvajanje političnih odločitev mora temeljiti na spoštovanju človekovih pravic, svoboščin in temeljnega dostojanstva.

SMC si želi, da bi bili Slovenci solidarni in da bi bila zagotovljena medijska svoboda. Pogosto se (ne glede na področje) pojavlja beseda transparentno, ki bi ji lahko pripisali etičnost z vidika skupnega dobrega – sprejemanje takšnih odločitev politične elite, za katere bo dokazljivo, da so v interesu vseh državljanov (SMC 2014).

Svoja načela, vrednote in politična izhodišča so zapisali na svoji spletni strani. Tu se izrekajo za državno blaginjo, temeljna vodila za doseg le-te pa so strnjena v treh točkah. Prva zadeva pravno državo, odgovornost do sebe, sočloveka in okolja, pravičnost in etične standarde. Druga trajnostni razvoj, ki ga omogočajo inovativnost,

znanje in sodelovanje javnega in zasebnega sektorja. Pod tretjo točko pa se nahaja človekovo dostojanstvo, socialna in ekonomska varnost, strpnost, svoboda, medsebojno spoštovanje ter medgeneracijska vzajemnost in solidarnost (SMC 2014).

Svoje etične temelje SMC le blago izraža, prednost daje tehničnim rešitvam. Sicer stremi k temu, da se javni postopki ne skrivajo pred javnostjo, a je zaznati le malo konkretnih rešitev, kako to zagotoviti. SMC stoji na osnovnih temeljih etike, tj. človekovo dostojanstvo, varnost, strpnost, svoboda, spoštovanje ... Človek je (poleg strukture in prostora) za njih eden od treh gradnikov, na katerih temelji njihova politična strategija za zagotavljanje boljših življenjskih pogojev. Osebo vidijo kot inovativno bitje, ob vsem tem pa dobimo občutek, da ta oseba postane le del plastične celote, ki teži k gospodarski premoči. Podobno opazimo, ko se posvetimo njihovim vrednotam, katerih vodila so pravna država, inovativnost, trajnostni razvoj, družbena odgovornost in človekovo dostojanstvo (SMC 2014). Človeško dostojanstvo tudi tukaj zaseda zadnje mesto. Človek pri SMC si skozi odnose zagotavlja boljše življenjske pogoje, pri tem je bolj poudarjen jaz. Opazimo lahko kolektivizem, povezan z materializmom.

2.3.4 Socialni demokrati

SD je stranka z več kot 150-letno tradicijo. Njeni začetki segajo v politično gibanje delavstva za socialne in politične pravice. Nastali so ob združitvi SDP, Delavske stranke, Socialdemokratske unije in skupine iz SSS in DeSUS-a maja 1993 v Združeno listo socialnih demokratov. 2. aprila 2005 so se preimenovali v Socialne demokrate (SD 2014).

SD nam želi v svojem programu ponuditi jasen načrt za gospodarsko uspešno, pravično in solidarno Slovenijo. Ta Slovenija mora biti takšna, da je država v službi ljudi. To za njih pomeni zmanjšanje kriminala ipd., kar bo ljudem zagotovilo stabilno okolje. Želijo, da se v ljudeh razvije socialna zavest, ob tem pa je socialna država dolžna pomagati vsakomur, ki to potrebuje. Pod poglavjem Odgovorna solidarnost se izrekajo tudi za

enake možnosti in pravice otrok v vseh življenjskih skupnostih. Tako bodo pripomogli k temu, da bo poskrbljeno za pravice otrok do varnega družinskega okolja, z Družinskim zakonikom bodo zaščitili pravice otrok v vseh življenjskih skupnostih. Borili se bodo za izenačevanje pravic partnerjev, ne glede na njihovo spolno usmeritev. V središče izobraževanja postavijo otroka, njegove potenciale, sposobnosti in talent (SD 2014).

Eno od glavnih etičnih načel SD je solidarnost, h kateri pa se ne zavezujejo le sami, pač pa želijo k njej spodbuditi vse. Solidarnost je prvina personalizma in individualizma. V središče njihovega izobraževalnega sistema postavijo otroka kot posameznika. S tem ko je obravnavan individualno, se izboljšujejo možnosti za enake pravice vseh, vsak dobi tisto, kar potrebuje. Na individualizem namiguje tudi spodbujanje k sodelovanju, ki bo pripeljalo do boljših življenjskih pogojev (človek potrebuje drugega, ker je to praktično). Etični temelji SD so individualistični.

3. UTEMELJEVANJE ETIČNIH TEMELJEV POLITIČNIH STRANK NA PODLAGI DRUŽINSKEGA ZAKONIKA

3.1 Etična presoja družinskega zakonika

Vlada Janeza Janše je leta 2005 sprejela zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (ZIPZ). Ta zakon se je omejeval na urejanje razmerij med istospolnima partnerja (ni se dotikal področja razmerij do otrok). Prav sposobnost spočetja otrok (po biološki poti) je tista, ki loči heteroseksualne in homoseksualne pare. Istospolni par tako nima enake poti razvoja, samouresničitve in medsebojne rasti. Pri oploditvi z drugimi metodami ali pomočjo tretje osebe – donatorjem predstavlja velika tveganja za otroka. Tako meni tudi širša javnost, ki je na referendumu odločila proti umetni oploditvi samskih žensk. Za identiteto otroka samega je pomembno, da ve, kdo so njegovi biološki starši in od kod prihaja, kakor tudi to, da odrašča ob staršema obeh spolov. Ti vidiki so odločilni glede pravne prakse, ki zadeva odnose zakonskih zvez. Pri tem je pomembno tudi dejstvo rodbine in sorodstvenih vezi, ki so tradicija pri heteroseksualni zvezi in družini, na podlagi le-teh pa se nadaljuje človeštvo na splošno. To omogoča tudi medgeneracijsko solidarnost (ko mlajši rodovi preživljajo starejše). Čeprav je problem družine in družinskih razmerij vsesplošen problem, ki zadeva prav vsakega posameznika in prav vse institucije na svetu, so zagovorniki družinskega zakonika skušali v javnosti prikazati, kot da je to problem zgolj Cerkve in katoličanov. Znak manipulacije z javnostjo – ko nasprotovanje družinskemu zakoniku postane stvar Cerkve, ki trenutno v javnosti kaže slabo podobo, ga bodo volivci gotovo podprli (Štuhec 2012, 171–177). Družinski zakonik deluje na področje družine, ga spreminja in s tem posega v tradicionalno dožemanje družine same, posledično pa tudi človeštva.

3.2 Zgodovina družinskega zakonika v Sloveniji

Leta 2009 je veljavni zakon, ki je urejal družinska in zakonska razmerja, na družino gledal kot na skupnost staršev in otrok. Zakonska zveza je zveza med možem in ženo, njen pomen pa je v želji po družini. Roditeljska pravica (ki vsebuje tudi pravice in dolžnosti) pripada očetu in materi (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih).

Predlog Družinskega zakonika je bil javnosti v Sloveniji prvič predstavljen leta 2009. Ta definira naloge socialnih služb in sodišč ter zakonsko zvezo kot skupnost dveh oseb (istega ali različnega spola). Pojem družine ni več zgolj družina, pač pa so to tudi nekatere skupnosti, v katerih otrok živi z odraslo osebo, ki pa ni njegov roditelj ali posvojitelj, v primeru ko v skupnosti vlada odnos skrbi odrasle osebe za otroka (brez otroka ni družine). Predlog priznava pravne posledice tudi življenjski skupnosti istospolnih partnerjev, ki še nista sklenila zakonske zveze. Uzakonjena je predporočna pogodba. Telesno kaznovanje ali druge oblike poniževanja otroka so prepovedane. Omogočene so posvojitve otrok s strani istospolnih partnerjev (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2009).

O družinskem zakoniku je vlada odločala junija 2011. Zakonik je zaradi razdeljenih mnenj pripeljal do referenduma, ki je potekal marca leta 2012. Ljudstvo ga je z nizko udeležbo zavrnilo. Poslanci so junija zakonik sprejeli z 43 glasovi za in 38 proti. Zakonik homoseksualnih zvez ni izenačil s heteroseksualnimi, saj istospolna partnerja ne moreta skupaj posvojiti tujega otroka, lahko pa eden posvoji biološkega otroka svojega partnerja (K.P., Kolednik 2011). DZ so preplavila mnoga različna mnenja. »Referendum o družinskem zakonu je tako združil nekakšno novo ideološko koalicijo, v kateri so se zbrali vsi, ki so bili poraženi na zadnjih volitvah, skupaj z relativnim zmagovalcem Jankovičem. Pridružil se jim je tudi Virant, ki bo dosledno po svoji formuli 'ne levo ne desno' moral ostati na distanci do tega vprašanja.« (Štuhec 2012,

173). O zakonu so poslanci ponovno glasovali marca 2015. Potrdili so novelo zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih z 51 glasovi za in 28 proti. Zakonska skupnost je po novem določena kot življenjska skupnost dveh oseb, ne glede na spol (Vičič 2015). Nekaj dni pred tem, 3. marca 2015, je bil s strani Koalicije Za otroke gre organiziran shod, poimenovan Dan ljubezni. Na njem se je zbralo okoli 8500 ljudi. Sprejeta je bila deklaracija »Za otroke gre!«, sovoditelj Koalicije Aleš Primc pa je v primeru sprejetja novele Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih napovedal začetek zbiranja podpisov za referendum (Smodiš 2015). Zbranih je bilo potrebnih 40.000 podpisov, do referenduma je prišlo 20. decembra 2015. Volilna udeležba je bila 36,38 %. Od tega je za glasovalo 36,49 % volilnih udeležencev (226.651 glasov) in kar 63,51 % proti (394.482 glasov). Novela o zakonu je bila tako s strani volivcev na referendumu zavrnjena (Državna volilna komisija 2015). Posledično je bil zakon, sprejet s strani poslanskega zbora, razveljavljen. DZ pa eno leto po razglasitvi (glede na referendumsko zakonodajo) ne more in ne sme sprejeti zakona, ki bi vsebinsko nasprotoval volji volivcev (Mo. B., Ti. K., De. P 2015).

31. 5. 2016 sta Anja Kopač Mrak in Goran Klemenčič predstavila novelo zakona o družinskih razmerjih. Po njem naj bi namesto CSD o odločitvah, povezanih z odvzemom, rejništvom in posvojitvah, odločalo sodišče. Družina je definirana širše, in sicer kot družinska skupnost otroka z enim ali obema staršema ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka ter ima do njega obveznosti in pravice. Večina besedila temelji na družinskem zakoniku, ki je bil zavržen leta 2012, izvzeti pa sta dve poglavji, in sicer tisto o prepovedi telesnega kaznovanja (ki ga vključuje že novela zakona o preprečevanju nasilja v družini), pravice istospolnih skupnosti pa ureja aprila sprejet zakon o partnerski zvezi (ta izenačuje položaj med heteroseksualnimi in homoseksualnimi zvezami, z izjemo pravice glede posvojitve otrok ali oploditve z biomedicinsko pomočjo) (Hočevar 2016).

3.3 Utemeljevanje etičnih temeljev političnih strank na podlagi podpore družinskemu zakoniku

3.3.1 Slovenska demokratska stranka

Ko je France Cukjati (SDS) leta 2011 spregovoril o družinskem zakoniku, je trdil, da ta prvič v zgodovini družino usodno razvrednoti. Po mnenju njegove stranke družino sestavljata zakonca (mož in žena, ki imata ali bosta imela otroka). V predstavitvi stališča svoje stranke je Cukjati razložil zgodovino obravnavanja homoseksualnosti, ob navajanju raznih definicij pa jo je označil kot »duševno motnjo«. Kot razlog proti družinskemu zakoniku navaja tudi dejstvo, da so otroci enostarševskih ali istospolnih družin pogosteje podvrženi zlorabam in so manj uspešni v šoli (Pečan 2010). Opozoril je na ustavo, v kateri je bila družina opredeljena kot skupnost staršev in otrok. »Dodal je še, da bo SDS naredil vse, da zaščiti naravno družino in tudi otroke« (K. P., Kolednik 2011).

SDS tudi pri ponovnem odločanju o družinskem zakoniku leta 2015 predloga ni podprla. Skupaj z nasprotniki izenačitve (Združenje starih staršev Slovenije in Civilna iniciativa za družino in pravice otrok) ter NSi je pripravila shod Koalicije Za otroke gre, ki se je imenoval Dan ljubezni. Tam so pozvali poslance, naj zavrnejo novo definicijo družine, ki ima po njihovem mnenju usodne posledice (Ivelja, Petkovič 2015). Po njihovem mnenju je bil najbolj sporen del zakonika še vedno nova definicija družine. Jelenka Godec je dejala, da odprava neskladnosti z ustavo, ki jo je v primeru zakona o registraciji istospolne skupnosti ugotovilo ustavno sodišče, še ni zadosten razlog za novo definicijo družine in zakonske zveze (S.S., U.Z. 2015).

SDS homoseksualnost dojema kot nenaravno, saj ji je odvzeta možnost spočetja otrok. Otrok za pozitivno identifikacijo potrebuje vzornika moškega in ženskega spola. Ob tem prepričanju je edino etično, da otroke in pojem družine zaščitijo pred takšnim vdorom v človeške pravice, kot je »odvzem matere ali očeta«.

SDS sledi svojemu poslanstvu ohranjanja človeškega dostojanstva, ko pravijo, da vsakemu posamezniku (ne glede na raso, vero, spol, politično in socialno okolje ali kakršne koli druge razlike) pripadajo enake pravice (torej da odraste z očetom in materjo). Človeško dostojanstvo je prvina personalizma. SDS ostaja v tem okviru, ko poudarja pomen prednikov in tradicije za razvoj posameznika. SDS v svojem programu opiše pomen družine. Takšni državljani, ki so odrasli v dobrih, zglednih družinah, lahko postanejo tista civilna moč, ki bo gnala Slovenijo v svetlo prihodnost. Ker je tradicionalna družina edina prava, si želijo takšnega okolja za vse slovenske otroke. Ob tem ponovno poudarijo personalizem – pomen spoštovanja človekovih pravic in človeškega dostojanstva ne glede na spol ali druge okoliščine – saj je status istospolnih partnerstev urejen z možnostjo registriranja (pravilnikom, ki je v veljavo stopil leta 2005). Etika SDS je personalistična tako v teoretičnem kot v praktičnem pogledu.

3.3.2 Slovenska ljudska stranka

Jakob Presečnik (SLS) je ob razlagi stališča svoje stranke izpostavil po njihovem mnenju sporne točke, ki pa nimajo nič skupnega z zaščito pravic otrok. Ob tem je zanikal navedbe, da naj bi zakonik govoril v korist otrok. S tem zakonikom bi družino kot temeljno celico družbe popolnoma razvrednotili (Pečan 2010). Prepričan je, da je zakonik v tem spornem delu za njihovo stranko nesprejemljiv. Ne bodo ga podprli, saj ta s spremembo definicije družine globoko posega v slovensko (družini naklonjeno) družbo (K. P., Kolednik 2011). »SLS družinskega zakonika ne podpira, kot opozarja, je cilj vsake družinske politike v prvi vrsti zaščita otrok in ne izpolnjevanje želja neki manjšinski ali večinski družbeni skupini« (Škrlec 2011).

SLS-a ob ponovni presoji novele o družinskem zakoniku leta 2015 ni bilo v državnem zboru. Njihov program ne skriva njihove tradicionalne etike – družina jim veliko pomeni. SLS (v teoriji in v praksi) poudarja pomen skupnega dobrega v imenu posameznika. Poudarja odnose in nakazuje na kolektivizem. V tem odnosu je še vedno bolj pomemben jaz. Družina je zgolj celica za razvoj otroka. Etični temelji SLS so personalistični, vendar je v praksi kolektivistična komponenta močnejša kot v teoriji.

3.3.3 Nova Slovenija – krščanski demokrati

NSi družinskega zakonika ni podprla. Po njihovem mnenju podira simbolično zvezo med moškim in žensko ter s tem ogroža družino kot osnovo družbene celice (Škrlec 2011). Že leta 2009 so ob predlogu zakona opazili osem točk, s katerimi se niso strinjali. Njihova največja skrb, je na konferenci povedal Drago Koren, je vse tisto, kar spreminja pojem družine. Zahtevajo tudi, da se v dobrobit otroka izključi možnost posvojitve s strani istospolnih parov, ki jo prinaša zakonik. Po njihovem mnenju predlagatelj zakona javnost zavaja, ko pravi, da so te spremembe potrebne za dobrobit otroka. V primeru, da se te ključne točke, ki jih v zakoniku motijo, ne spremenijo, napovedujejo referendum (do katerega je kasneje tudi prišlo) (NSi 2009).

Tudi NSi leta 2015 družinskega zakonika ni podprla. Skupaj s SDS, Civilno iniciativo za družino in pravice otrok ter Združenjem starih staršev Slovenije (podporo jim je nudila tudi Katoliška cerkev) je pripomogla k organizaciji shoda Dan ljubezni, namenjenega pozivu zavrnitve novega zakonika (Ivelja, Petkovič 2015). Dejstvo sodelovanja pri organizaciji tega dogodka močno nakazuje njihovo odklonilno držo do zakona. Iva Dimic je pozvala k strpnemu dialogu in ob tem izpostavila, da ustava varuje družino ter da so od številnih državljanov prejeli pripombe na novelo (S.S., U.Z. 2015).

NSi v svojem programu družine neposredno ne omenja, a da vedeti, da je stranka tradicionalnih vrednot. Ob pravicah stojijo tudi dolžnosti. Kot stranka, ki zagovarja

tradicionalne norme (in jih prišteva k etičnosti), nas ne preseneča njihovo nasprotovanje noveli k družinskemu zakoniku. Kljub svojemu nasprotovanju si želijo strpnosti v pogovorih, kar ponovno razkriva njihovo etično ravnanje v praksi. Opaziti je mogoče kolektivizem. Posameznik za svoj razvoj potrebuje družino, tradicijo.

3.3.4 Stranka modrega centra

Stranka modrega centra je v politiko vstopila leta 2014. Leta 2015 je SMC ob predlogu Združene levice o ponovni presoji družinskega zakonika zakon podprla (Vičič 2015). Glede na sorodnosti jo lahko povežemo z LDS. Predstavniki poslanske skupine LDS Ljubo Germič je leta 2012 menil, da je zakon na splošno dober, saj bodo po njem nekateri postopki lažje izvedeni. Ob tem vidi zagovorništvo otrokovih pravic, saj tak zakon omogoča, da se otroka umakne iz postopka in se mu omogoči čim lažje nadaljevanje življenja. Prepričanje, da morata družino sestavljati mati in oče, označi kot nelogično. To utemeljuje na predpostavki, da mnogo otrok v Sloveniji živi brez enega od staršev (Pečan 2010). LDS je zagovarjal prvi predlog družinskega zakonika, ki je bil predlagan. Zaradi ostrih nasprotovanj nekaterih strank je bil pred DZ predstavljen »kompromisni« predlog, po katerem istospolni pari ne morajo posvojiti tujih otrok, lahko pa eden posvoji biološkega otroka svojega partnerja. Ob predstavitvi kompromisa Katarina Kresal ni bila najbolj navdušena. LDS je zagovarjala prej obstoječ predlog. Izjavila je, da »gnilih« kompromisov ne bi smelo biti, saj govorimo o področju ustave in spoštovanja človekovih pravic (Hočevar 2011). Ko SMC podpre novelo o zakonu, vodja poslanske skupine Simona Kustec Lipicer poudari, da nimamo pravice zapovedovati drugim, v koga naj se zaljubijo (moškega ali žensko). Po njenem mnenju se tu začenja temeljni poseg v osebno svobodo drugega (S.S., U.Z. 2015).

Tako LDS kot SMC se izkažeta kot svobodomiselnih stranki, ki svoje volje ne bi želeli vsiljevati. Ob tem se LDS sklicuje na ustavo. Za obe politični stranki je ključno spoštovanje človekovih pravic. Prepričanje, da morata družino sestavljati oče in mati, je za njih zastarelo, ostanek konservativnosti. LDS se je pripravljena soočiti s situacijo današnjega časa in novimi oblikami družine. Ob tem želijo poiskati ugodno rešitev za

vse, hkrati pa poudarjajo človekove pravice. Etični temelji SMC v praksi so usmerjeni individualistično, saj poudarjajo človekovo svobodo, pri tem pa je razvoj otroka neodvisen od njegove osnovne celice – družine.

3.3.5 Socialni demokrati

Leta 2010 se je začelo v državnem zboru aktivno govoriti o družinskem zakoniku (kar je vodilo do sprejetja in zavrnitve). Poslanka Andreja Črnak Meglič (SD) pravi, da je v tem zakoniku ključno pojmovanje starševstva, ki se širi z biološke na socialno raven. Opominjala je na širše razsežnosti zakonika – tudi druge zakone, poleg istospolnega partnerstva in širitve definicije družine, ki jih je le-ta vseboval –, ki so bile po njenem mnenju deležne pomanjkanja pozornosti s strani javnosti. Zato je SD ta zakonik podprla (Pečan 2010). Izpostavila je tudi dejstvo, da se pripombe na zakonik nanašajo predvsem na ideološke teme (pravice istospolno usmerjenih in definicijo družine). Ob tem pravi, »da želijo v stranki slediti pogledu, ki priznava spreminjanje vzorcev v družbi, na drugi strani pa se srečujejo s pogledom, ki zavrača vse, kar ne spada v tradicionalno družino« (K. P., Kolednik 2011). Takratni minister za delo Ivan Svetlik (SD) je poudaril, da nasprotniki niso navedli argumentov, ob tem pa dodal, da družinski zakonik tipu družine, ki jo sestavljajo mož, žena in otroci, ničesar ne odvzema. Pravi, da nasprotniki zakona trditve, da zakon razvrednoti družino, niso potrdili z argumenti (K. P., Kolednik 2011). Njun strankarski sodelavec Luka Juri (SD) označi nasprotnike zakonika kot tiste, ki se bojijo napredka in se za to, da bi ga ustavili, sklicujejo na zakone narave. Ob tem dodaja, da s takšnim zakonikom v Slovenji ne bo več homoseksualcev, pač pa bodo le njihovim otrokom podarjene pravice, ki jih prej niso imeli (K. P., Kolednik 2011).

Ob predlogu Združene levice (ZL) o ponovni presoji novele zakona o družinskem zakoniku leta 2015 je SD zakoniku ponovno izkazala podporo (Vičič 2015). Matjaž Nemeč (SD) je ob tem dejal, da gonja proti drugačnosti, ki smo jo deležni pri nas, traja že predolgo ter da je čas za izenačitev pravic istospolnih parov s heteroseksualnimi pari (S.S., U.Z. 2015). »V času referendumске kampanje o Družinskem zakoniku smo bili v prvi vrsti ZA sprejem zakona in smo najbolj glasno zagovarjali, da odločitev Ustavnega

sodišča za referendum o tem zakonu ni bila pravilna odločitev. Za tem še vedno stojimo in zato smo tudi podprli predlog opozicije, čeprav bi v primeru zagotavljanja pravic istospolnih partnerjev lahko rekli, da smo z Združeno levico koalicija.« (SD 2015).

SD se je izkazala kot velika podpornica družinskega zakonika. Že v svojem programu so napovedali, da se bodo borili za to, da bodo imeli vsi otroci enake možnosti in varno družinsko okolje ter da bodo istospolni pari uživali enake pravice kot heteroseksualni. Njihovi etični temelji so v praksi individualistični, saj bolj kot pomembnost razvoja otroka poudarjajo pomembnost pravice posameznika. Ne poudarjajo tradicionalnih vrednot, pač pa priznavajo spremembe vzorcev. SD se zaveda pomembnosti svobode posameznika in njegovih odločitev. Njihova etika je tako v teoriji kot v praksi individualistična.

SKLEP

Cilj diplomsko seminarske naloge je bil pokazati, kako je usmerjena etika političnih strank na Slovenskem, kakšni so njihovi etični temelji in njihov pogled na človeka. V ta namen smo najprej povezali etiko in politiko na ravni človeka, nato pa raziskali vlogo in razvoj političnih strank na Slovenskem. Njihova etična načela smo analizirali v dveh delih. Teoretični del vsebuje analizo volilnih programov, praktični pa preučuje njihove etične temelje na podlagi načel glede družinskega zakonika.

Analiza etičnih temeljev je pokazala, da v Sloveniji v praktičnem vidiku pri desno usmerjenih političnih strankah (SDS, SLS, NSi) prevladuje personalizem. Ta pri SDS in SLS vsebuje kolektivistične osnove. Za razliko od njiju so etični temelji NSi že v osnovi zasnovani bolj kolektivistično, pri tem pa vsebujejo sledi liberalizma. Pri levo usmerjenih političnih strankah je slika etičnih temeljev v teorijo drugačna. Pri SMC lahko opazimo personalizem z Marxovim materializmom, pri SD pa (že za desnico značilen) individualizem.

Pri preučevanju etičnih temeljev strank v praksi na desnici opazimo naslednje: SDS in SLS zagovarjata personalizem (pri SLS opazimo sled kolektivismu), etika NSi vsebuje kolektivistična načela. Nasproti temu je levica pozicionirana drugače: tako pri SMC kot SD se etična načela izkažejo kot individualistična.

Ob primerjavi teorije in prakse opazimo, da se etični temelji desno usmerjenih političnih strank v praksi ne razlikujejo od teoretičnih, le pri NSi je moč opaziti večji poudarek kolektivistične komponente. Levica v teoriji poudarja tudi personalizem (SMC), a se v praksi izkaže za popolnoma individualistično.

POVZETEK

Diplomsko delo obravnava etične temelje političnih strank na Slovenskem. Avtor na podlagi deskriptivne, komparativne in analitične metode preverja etične temelje v teoriji in praksi. Teoretični del vsebuje analizo pojmov etike in politike ter ju na podlagi človeka postavi v sorazmerje. Definira vlogo političnih strank in njihov nastanek. Na podlagi volilnih programov preuči njihove (teoretične) etične temelje, njihov pogled na človeka in kaj zagovarjajo. Praktični del temelji na Družinskem zakoniku. Analiza mnenj, stališč in podpore izbranih političnih strank glede družinskega zakonika razkrije njihova etična načela v praksi. Diplomsko seminarsko delo s primerjavo teoretičnih izjav v volilnem programu in praktičnih dejanj razkrije etične temelje političnih strank. Na podlagi tega lahko zaključimo, da so desno usmerjene politične stranke (SDS, SLS) usmerjene bolj personalistično (razen NSi, katerih etični temelji so usmerjeni kolektivistično), levo usmerjene politične stranke pa so bolj individualistične.

Ključne besede: etika, politika, politične stranke, Slovenija, osamosvojitve, družina

SUMMARY

The diploma studies ethical grounds of the Slovenian political parties. The author uses the descriptive, comparative and analytical methods to examine how ethical grounds are used in theory and practice. The theoretical part focuses on analysing ethics and politics and puts them in the person's perspective. The origin and role of political parties was is defined. Based on the parties' election programmes we examined their ethical grounds in theory, their attitude towards human and their key arguments. The practical part focused on the Family Code. By analysing some political parties' opinions, viewpoints and support of and to the Family Code we got the insight o their ethical grounds in practice. By comparing statements from their election programme and their actions in practice we get an insight into the ethical grounds of the particular political party. Herewith, we have established that the right-wing political parties (SDS, SLS) have more personalistic character (except NSi with more collective ethical grounds); whereas, left-wing political parties are more individualistic.

Key words:ethics, policy, political parties, Slovenia, independence, family

REFERENCE:

Državna volilna komisija. 2015. Referendum o zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. 20. decembra. [Http://www.volitve.gov.si/referendum/rez_sl.html](http://www.volitve.gov.si/referendum/rez_sl.html) (pridobljeno 17. junij 2016).

F. Verbinec, s. v. »Etika,« v: *Slovar tujk*.

Hočevar, Barbara. 2011. Družinski zakonik: je koalicija za kompromisni predlog? *Delo*, 22. januarja. [Http://www.delo.si/novice/slovenija/druzinski-zakonik-je-koalicija-za-kompromisni-predlog.html](http://www.delo.si/novice/slovenija/druzinski-zakonik-je-koalicija-za-kompromisni-predlog.html) (pridobljeno 17. junij 2016).

Hočevar, Barbara. 2016. Nov predlog družinskega zakonika: Nova definicija družine in prenos pristojnosti. *Delo*, 31. maja. [Http://www.delo.si/novice/slovenija/po-vec-kot-stirih-letih-znova-na-mizi-predlog-druzinskega-zakonika.html](http://www.delo.si/novice/slovenija/po-vec-kot-stirih-letih-znova-na-mizi-predlog-druzinskega-zakonika.html) (pridobljeno 17. junij 2016).

Hribar, Tine. 1995. *Slovenci kot nacija*. Ljubljana: Enotnost.

Ivelja, Renka, Petkovič, Blaž. 2015. Koalicija za zastraševanje nepoučenih. *Dnevnik*. 3. marca 2015. [Https://www.dnevnik.si/1042708425/slovenija/koalicija-za-zastrasevanje-nepoucenih](https://www.dnevnik.si/1042708425/slovenija/koalicija-za-zastrasevanje-nepoucenih) (pridobljeno 17. junij 2016).

Juhant, Janez. 2006. *Človek v iskanju svoje podobe: filozofska antropologija*. Ljubljana: Študentska založba.

Kolednik, Aleksander, K. P. 2011. Državni zbor sprejel družinski zakonik. *MMC Rtv Slovenija*, 16. junija. [Http://www.rtvlo.si/slovenija/drzavni-zbor-sprejel-druzinski-zakonik/259944](http://www.rtvlo.si/slovenija/drzavni-zbor-sprejel-druzinski-zakonik/259944) (pridobljeno 17. junij 2016).

M. Snoj, s.v. »Etika,« v: *Etimološki slovar*.

M. Snoj, s.v. »Politika,« v *Etimološki slovar*.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2009. Vlada RS sprejela predlog Družinskega zakonika. 17. decembra.

[Http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/archive/2009/12/select/sporocilo__za_javnost/article/1966/6283/](http://www.mddsz.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/archive/2009/12/select/sporocilo__za_javnost/article/1966/6283/) (pridobljeno 17. junij 2016).

Mlinar, Anton. 2009. Aplikativna etika. V: Ivan Janez Štuhec in Anton Mlinar, ur. *Leksikon krščanske etike*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba. [Elektronska izdaja].

Mo. B., Ti. K., De. P. 2015. Referendum: nasprotnikom zakona ni uspelo. *Delo*, 20. decembra. [Http://www.delo.si/novice/politika/volivci-danes-o-usodi-novele-zakona-o-zakonski-zvezi.html](http://www.delo.si/novice/politika/volivci-danes-o-usodi-novele-zakona-o-zakonski-zvezi.html) (pridobljeno 17. junij 2016).

Nova Slovenija, krščanski demokrati. 2009. NSi pričakuje spremembe družinskega zakonika. 28. oktobra. [Http://nsi.si/novica2608/](http://nsi.si/novica2608/) (pridobljeno 17. junij 2016).

Nova Slovenija, krščanski demokrati. (n.d.). Odgovornost za prihodnost in programske izjave. [Http://nsi.si/wp-content/uploads/2015/01/odgovorZAprihodnost_IN_Programske_izjave.pdf](http://nsi.si/wp-content/uploads/2015/01/odgovorZAprihodnost_IN_Programske_izjave.pdf) (pridobljeno 2. junij 2016).

Nova Slovenija, krščanski demokrati. (n.d.). Ustanovitev in razvoj, http://nsi.si/ustanovitev_in_razvoj/ (pridobljeno 2. junij 2016).

Pečan, Breda. 2010. Sporni družinski zakonik čez prvo parlamentarno oviro. *MMC Rtv Slo*, 2. marca. [Http://www.rtv slo.si/slovenija/sporni-druzinski-zakonik-cez-prvo-parlamentarno-oviro/224801](http://www.rtv slo.si/slovenija/sporni-druzinski-zakonik-cez-prvo-parlamentarno-oviro/224801) (pridobljeno 17. junij 2016).

Pesek, Rosvita. 2007. *Osamosvojitve Slovenije*. Ljubljana: Nova revija.

Petkovšek, Robert. 2009. Etične teorije. V: Ivan Janez Štuhec in Anton Mlinar, ur. *Leksikon krščanske etike*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba. [Elektronska izdaja].

Plut, Dušan. *Osnutek zelenega manifesta*, Delo, 14.1.1989

S., S., U., Z.. 2015. Poslanci bodo odločali o pravici istospolnih do poroke. *24 ur*, 3. marca. [Http://www.24ur.com/novice/slovenija/poslanci-bodo-odlocali-o-pravici-istospolnih-do-poroke.html](http://www.24ur.com/novice/slovenija/poslanci-bodo-odlocali-o-pravici-istospolnih-do-poroke.html) (pridobljeno 17. junij 2016).

Saje, Andrej. 2009. Morala in pravo. V: Ivan Janez Štuhec in Anton Mlinar, ur. *Leksikon krščanske etike*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba. [Elektronska izdaja].

Sorge, Bartolomea. 1994. *Kristjani in politika*. Ljubljana: Župnijski urad Lj.-Dravljje.

Schockenhoff, Eberhard. 2013. *Etika življenja : temeljna načela in konkretna vprašanja*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014), s. v. »birokracija«.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014), s. v. »etika«.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014), s. v. »človek«.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014), s. v. »politika«.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014), s. v. »teokracija«.

Slovenska demokratična stranka. (b. l.). Program. [Http://www.sds.si/program](http://www.sds.si/program) (pridobljeno 2. junij 2016).

Slovenska demokratična stranka. (b. l.). Zgodovina. [Http://www.sds.si/o-stranki/zgodovina](http://www.sds.si/o-stranki/zgodovina) (pridobljeno 2. junij 2016).

Slovenska liberalna stranka (b. l.). Program. [Http://www.sls.si/wp-content/uploads/2014/06/Program-SLS-Ljubljana-21-11-2015_za%C5%A1%C4%8Diten-za-splet.pdf](http://www.sls.si/wp-content/uploads/2014/06/Program-SLS-Ljubljana-21-11-2015_za%C5%A1%C4%8Diten-za-splet.pdf) (pridobljeno 2. junij 2016).

Slovenska liberalna stranka (b. l.). Zgodovina. [Http://www.sls.si/o-stranki/zgodovina/](http://www.sls.si/o-stranki/zgodovina/) (pridobljeno 2. junij 2016).

Smodiš, Karlo. 2015. Začetek zbiranja podpisov za referendum. *Družina*, 4. marca. [Https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/zacetek-zbiranja-podpisov-za-referendum](https://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/clanek/zacetek-zbiranja-podpisov-za-referendum) (pridobljeno 17. junija 2016).

Socialdemokrati. 2015. PS SD zagotovila podporo noveli zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, 12. februarja. [Http://www.socialnidemokrati.si/ps-sd-zagotovila-](http://www.socialnidemokrati.si/ps-sd-zagotovila-)

podporo-noveli-zakona-o-zakonski-zvezi-in-druzinskih-razmerjih/ (pridobljeno 2. junij 2016).

Socialdemokrati (b. l.). Program. [Http://www.socialnidemokrati.si/wp-content/uploads/2016/05/Program-2014-2018.pdf](http://www.socialnidemokrati.si/wp-content/uploads/2016/05/Program-2014-2018.pdf) (pridobljeno 2. junij 2016).

Socialdemokrati (b. l.). Zgodovina. [Http://www.socialnidemokrati.si/stranka/zgodovina/](http://www.socialnidemokrati.si/stranka/zgodovina/) (pridobljeno 2. junij 2016).

Sruk, Vlado. 1995. Leksikon politike. Maribor: Obzorja.

Stranka modrega centra. (b. l.). Program. [Http://www.strankasmc.si/images/Dokumenti/Program_SMC.pdf](http://www.strankasmc.si/images/Dokumenti/Program_SMC.pdf) (pridobljeno 2. junij 2016).

Stranka modrega centra. (b. l.). Načela vrednote in politična izhodišča. [Http://www.strankasmc.si/o-stranki/nacela-vrednote-in-politicka-izhodisca/](http://www.strankasmc.si/o-stranki/nacela-vrednote-in-politicka-izhodisca/) (pridobljeno 2. junij 2016).

Stres, Anton. 1991. *Oseba in družba: pregled katoliškega družbenega nauka*. Celje: Mohorjeva družba.

Stres, Anton. 1996. *Svoboda in pravičnost*. Celje: Mohorjeva družba.

Škrlec, Helena. 2011. Stranke o družinskem zakoniku in pravici do splava. *Radio Ognjišče*, 27. novembra. [Http://radio.ognjisce.si/sl/124/slovenija/6036/](http://radio.ognjisce.si/sl/124/slovenija/6036/) (pridobljeno 17. junij 2016).

Štuhec, Ivan. 2002. *Družbene presoje*. Ljubljana: Družina.

Štuhec, Ivan. 2009. Politika. V: Ivan Janez Štuhec in Anton Mlinar, ur. *Leksikon krščanske etike*. Celje, Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba. [Elektronska izdaja].

Štuhec, Ivan. 2012. *Veter v megli: komentarji in predavanja, 2000-2012*. Ljubljana: Družina.

Veliki slovar tujk (2002), s. v. »etika«.

Veliki slovar tujk (2002), s. v. »politika«.

Verbinec

Vičič, Denis. 2015. Konec neenakosti. *Mladina*, 3. marca. [Http://www.mladina.si/164659/konec-needakosti/](http://www.mladina.si/164659/konec-needakosti/) (pridobljeno 17. junija 2016).

Vodušek Starič, Jerca. 2001. Demos in slovensko predsedstvo. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 72. Št. 3/4:479-501.

»Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR).« V: *Uradni list RS*, št. 69/2004. 24. junij 2004. [Http://zakonodaja.gov.si](http://zakonodaja.gov.si) (pridobljeno 1. junij 2016).